

Richter, Václav

Náčrt činnosti Domenica Martinelliho na Moravě

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. F, Řada uměnovědná.
1963, vol. 12, iss. F7, pp. [49]-88

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/110783>

Access Date: 18. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

VĀCLAV RICHTER

NĀČRT ČINNOSTI DOMENICA MARTINELLIHO NA MORAVĚ

Před třiceti lety (1933) jsem k nedožitým šedesátinám V. Birnbauma napsal a mnohem později publikoval Poznámky k dějinám barokní architektury na Moravě.¹ V této studii bylo přirozeně nutno se zmínit o Martinellim, ale z důvodů, které tu nebudu rozvádět, jsem se úmyslně omezil jen na dosavadní literaturu a zastíral bona mente poznatky, jež jsem našel v archívech nebo získal z názoru. Nyní je však již načase uklízet papíry, a proto v tomto příspěvku shrnu několik atribucí, ležících ostatně stejně na dlani.

I po třech decénních se stav otázky Martinelliho mnoho nezměnil. Základem stále zůstává práce H. Tietze z r. 1922² a Tietzovo heslo v Thiemově a Beckerově slovníku.³ Jak známo, Tietze se opíral ve své monografii hlavně o knihu, jež se mu dostala náhodou do ruky, knihu P. Giambattisty Franceschiniho, *Memorie della vita di Domenico Martinelli, Sacerdote Lucchese e insigne Architetto (Lucca 1772)*, tedy o pramen typu vite. Franceschini pak použil materiálu z italské pozůstalosti Martinelliho. Domenico Martinelli (1650—1718) přišel na konci 17. století (kolem 1690) z Říma do Vídně, nikoli však k habsburskému dvoru, nýbrž asi na žádost hraběte Ferdinanda Bonaventury Harracha nebo hraběte Dominika Ondřeje Kounice. Byl rodákem z Lucey, kde byl 1673 vysvěcen na kněze, ale jeho hlavním zájmem se stalo výtvarné umění (architektura). Roku 1678 odešel do Říma, kde se stýkal s Carlem Fontanou a byl přijat za člena akademie sv. Lukáše. Podle Franceschiniho byla projekční činnost Martinelliho ve Vídni určena přízní zejména tři šlechticů, uvedeného Harracha, Kounice a knížete Jana Adama Ondřeje z Lichtenštejna. Martinelli se vrátil 1699 do Říma, nepohodnuv se s Lichtenštejnem, avšak již 1700 se zase objevil ve Vídni. Jeho druhý pobyt za Alpami spadá do let 1700—1705. V prosinci 1705 se znovu ocitl na římské akademii, 1716 odcestoval do Lucey, kde 1718 zemřel po dlouhé plicní chorobě. Franceschini se z pozůstalosti dozvěděl, že Martinelli byl autorem těchto vídeňských staveb: harrachovského majorátního domu, dvou lichtenštejnských paláců, tj. jednak městského (počatého pro Kounice), jednak předměstského v Rossau, dále paláce hraběte Sinzendorfa (neznámého) a před-

městského sídla markýze Obiziho (neznámého). Videňská díla prováděli stavitelé Antonio Riva a Gabriele de Gabrieli. Mimoto prý architekt navrhl pro Lichtenštejna zámek ve Valticích, zámek u Lanškrouna, nějaký velký kostel a nějaký „castello“, pro Kounice pak celý Slavkov (tj. zámek, farní kostel, stáje, plán města atd.). To jsou všechny zprávy Franceschiniho týkající se Moravy. Pokud jde o Videň, jsou tam dnes s jistotou určeny jen tři zmíněné architektury Martinelliho: palác Harrachův a oba paláce lichtenštejnské.

Ve srovnání s Vídní se Morava podobá bohaté, zatím však zamčené pokladnici Martinelliho prací. Souvisí to s poměrem moravského prostoru k rezidenčnímu městu habsburské říše, se vztahem ohniska a pole. Také na Moravě se setkáváme s navrhovatelskou prací Martinelliho především na kounických a lichtenštejnských panstvích. Harrachové neměli na území Moravy državy. Syn Ferdinanda Bon. Harracha, Alois Tomáš († 1742), získal v markrabství statek Janovice s Rýmařovem teprve sňatkem s Arnoškou z Ditrichštejna 1721, odkázaný později (1740) Ferdinandu Harrachovi. Martinelli měl však na Moravě kromě Kounice a Lichtenštejna i jiné zákazníky. Doposud je ovšem určeno jen několik moravských objektů Martinelliho: kounický zámek ve Slavkově, lichtenštejnský hrad Úsov, prelatura kláštera Hradiska u Olomouce a lichtenštejnský fragment zámku u Lanškrouna. Lichtenštejnovo lanškrounské zboží lze počítat v té době k Moravě nejen geograficky, nýbrž i politicky a administrativně.

K videňským stavbám Martinelliho je možno uvést stručně tato hlavní data (podle literatury):

Harrachův palác. Martinelli se tu objevuje 1690. Stavba počala 1702. Nešlo asi o úplnou novostavbu. Hlavní a dvorní fasády byly zničeny 1845, zachovaly se však staré pohledy. Boční průčelí je tradiční. Uvnitř budovy je nedotčen příčně oválný vestibul a schodišťový prostor.⁴

Lichtenštejnský zahradní palác v Rossau. Kníže Jan Adam Ondřej Lichtenštejn koupil pozemek na zahradu 1687, 1687–1688 vznikl celkový projekt zahrady s belvedérem od J. B. Fischera, jenž byl 1688 činný i v Lednici. Zahradu prováděl zahradní inženýr Jean Trehet. O plánech Martinelliho na palácovou budovu existuje zmínka již 1689, kolem 1690 zasahoval do projektu zahrady a belvedéru (zbořeného 1873), 1693 navrhoval do zahrady vázy. Stavba paláce vznikala 1698–1711, vedlejších budov 1705–1711. Ještě 1696 posílal Carlo Fontana projekt paláce z Říma, který byl knížetem zamítnut. Martinelliho plány se zachovaly v kopiích. K provedení byl 1691 určen zednický mistr Ant. Riva, byl však nahrazen cí. dvorním zednickým mistrem Vavřincem Laherem. U paláce vedl práce zednický mistr Alessandro Christiani.⁵

Lichtenštejnský městský palác. Projekt Martinelliho vznikl před 1694, jelikož toho roku koupil Lichtenštejn již rozestavěné sídlo od hraběte Dom. Ondř. Kounice. Palác stavěl zmíněný Ant. Riva, ale při změně majetníka došlo i k vy-

střídání stavitele Rivy za Gabriela de Gabrieli, jenž budovu dokončil. Kolem 1699 se Martinelli nepohodl se stavebníkem o provedení palácového schodiště.⁶ Z moravských památek uvedu nejprve díla Martinellimu již přiřčená.

Zámek ve Slavkově

O Martinelliho projektu slavkovského zámku pro hraběte Dom. Ondř. Kounice, rakouského diplomata, věděl již na počátku 19. století J. P. Cerroni,⁷ zřejmě ze studia archiválií. V posledních letech se zabývala stavbou T. Kubátová, která zaznamenala starší literaturu.⁸ Článek E. Hubaly, *Schloss Austerlitz in Südmähren* v *mnichovském Adalbert Stifter Jahrbuch* V, 1957, 174–200, na nějž upozornil L. Hlaváček,⁹ znám jen z referátu.¹⁰

Zámek vznikl po etapách, od posledního desetiletí 17. věku (1692 nebo 1698) až do 1705 (1701) a od 1730 až asi do 1752. Od 1732 prováděl stavbu kounický stavitel Václav Petruzzi. Milánský plánový materiál přinesl novinku: půdorys a řez starého renesančního zámku ve Slavkově. Autorská otázka slavkovského zámku se nyní vyhranila v protikladné názory. Tuto otázku lze formulovat i takto: co znamenalo přerušení stavby asi na čtvrt století? Někteří historici umění soudili, že nemělo vůbec význam, tj. že dnešní stav objektu odpovídá v podstatných věcech původnímu návrhu Martinelliho. Jiní však předpokládají, že před druhou etapou došlo k zásadním změnám v projektu. Již C. Hálková-Jahodová¹¹ uváděla, že 1731 italský architekt Valmaggini z Vídně dodal nový „modulus“ (nikoli prý model), projekt na výstavbu „eliptického“ sálu, vsunutého do zahradního západního křídla. Na toto mínění navázala T. Kubátová. Podle ní však Valmagginiho návrh byl nahrazen jiným plánem výsledným, měnicím ještě radikálněji Martinelliho koncepci. Autorem musil prý být význačný umělec, jenž rozvíjel novotářské myšlenky J. B. Fischera z Erlachu, ovlivněné guarinismem. Martinelliho církevně založené a římsky přísné i nedůtklivé osobnosti byl Fischerův vrcholně barokní směr cizí. Konečně E. Hubala (s nímž souhlasí i V. Naňková) považoval za autora změny kolem 1731 Josefa Em. Fischera. V téže Hubalově stati jsou také reprodukovány tři návrhy H. Zuccalliho na přestavbu slavkovského zámku „s novostavbou na východní straně“,¹² které prý vznikly před zásahem Martinelliho, snad 1691/1692. Historie umění došla tedy k přesvědčení, že Martinelli plánoval zámek na konci 17. století jako konzervativní manýristickou čtyřkřídlovou architekturu o osnově veskrze přímočaré a že strukturu Slavkova jako barokní vily vytvořil až kolem 1731 Jos. Em. Fischer.

Je třeba si uvědomit, že uvedený názor je slabě doloženou domněnkou. Martinelliho tvorbu známe dosud velmi nedokonale. Objevený projekt slavkovského zámku od Martinelliho v Miláně,¹³ respektující starou budovu, nemá pro tuto dialektiku takový význam, jaký se mu přikládá. Mohl být a také pravděpodobně byl jen jednou variantou v plánování před rozhodnutím stavebníka.

Plyne to již z toho, že jinak by bylo např. velmi nesnadné pochopit jeho vztah k prospektu zachovanému v kopii V. Petruzzioho¹⁴ v městském archívu v Brně. Osoba Valmagginioho je neznámá. Thieme a Becker, ačkoli písmeno „V“ je jedním z posledních svazků, ho vůbec neuvádějí. Zásah Jos. Em. Fischera je pouze nadhozen. Pokud jde o vlastní stavbu, bylo by nutno předpokládat, že se Fischer vyjadřoval v architektonickém detailu „rukopisem“ svého téměř o padesát let staršího předchůdce.

Ze tří „návrhů“ H. Zuccallioho (u Hubaly) reprodukovala V. Naňková jeden, totiž nárys zahradního průčelí. Je pouze podepsán, a to Janem Jindřichem Zuccallim (1642—1724). Je-li domnělá projekční práce tohoto stavitele pro Slavkov zajištěna jenom podpisem plánu, je to ovšem doklad velmi sporný; zejména proto, že nárys u V. Naňkové nese některé typické znaky osobního slohu Martinelliho. Rodina Zuccalliů pocházela z Rovereda v Graubündenu, odkud s nimi přišel do Bavorska jejich rodák Ant. Riva, pracující nejprve s „Enricem“ a později u Lichtenštejna a u Kounice.

Farní kostel sv. Jakuba ve Slavkově

Martineliho projekt byl dříve v zámku, je prý však nyní nezvěstný.¹⁵ Také v Miláně existují plány tohoto chrámu. Na uvedeném prospektu V. Petruzzioho je sv. Jakub centrální dispozicí rovnoramenného řeckého kříže s osmibokou kopulí nad křížením (vysoký tambur, kopule a lucerna). Ačkoli Dom. Ondř. Kounic měl již povolení od biskupské konzistoře k novostavbě, nedošlo k ní a středověký kostel sloužil dále až do 1757, kdy se částečně zřítíl. Teprve 1786—1789 byla vystavěna dnešní budova podle návrhu architekta Jana Ferdinanda Hetzendorfa z Hohenberga.¹⁶

Celkový projekt města Slavkova

Je znám z prospektu V. Petruzzioho v brněnském městském archívu.¹⁷ Srovnáme-li tuto kresbu s půdorysem Slavkova,¹⁸ má prospekt značnou pravidelnost městské osnovy, kterou však není asi nutno interpretovat jako úmyslný podnět k rektifikaci. Základní komunikace Slavkova (Špitálka, Brněnská, Panská a Bučovická ulice) je silně zdůrazněna. Špitálka s kostelem sv. Jana Křtitele bývalé komendy německých rytířů se druzí jako původní Slavkov ke kolonizačnímu městskému půdorysu, v němž Panská ulice (mezi náměstím a Bučovickou ulicí) je na prospektu tak rozšířena, že by mohla svádět k omylu, totiž k předpokladu druhého tržiště v městě. Na prospektu jsou zakresleny panské hospodářské podniky v okolí Slavkova a soustava alejí vytvářející ze zastavění a krajiny velkorysý celek. Prospekt přináší i pohled na kapli sv. Urbana ve vinohradech.

Hrad Ůsov

H. Tietze¹⁹ publikoval archívni materiál, podle něhož vzniklo na tomto knížecím lichtenštejnském hradě v letech 1692—1699 hlavní schodiště. Projektoval je Martinelli, což lze doložit i slohem stavby. Provedení bylo svěřeno Gabrielu de Gabrieli.

Nový Zámek u Lanškrouna

Pro knížete Jana Adama Ondřeje z Lichtenštejna navrhl Martinelli 1698 u Lanškrouna tzv. Nový Zámek.²⁰ Zednický mistr Gabriele de Gabrieli, který podle smlouvy vystavěl nový kostel v Jakubovicích, dostal od knížete 1698 rozkaz, aby ihned odjel z Rudy nad Moravou do Lanškrouna vyhledat vhodné místo pro zámek. Gabriele měl i dozor na stavbě provedené 1699—1712 jeho švakrem zednickým mistrem Antoniem Salou,²¹ lanškrounským tesařem Vavřincem Kaplanem a olomouckým kameníkem Václavem Roederem (Render). Avšak již 1756 bylo rozhodnuto zámek zbořit. Budova pak byla 1780 snesena až na zachované levé křídlo.

Šternberk?

Z pramenů, jež dále uveřejním, se dozvídáme, že kníže Jan Adam Ondřej z Lichtenštejna poslal 1699 Martinelliho z Vídně do Šternberka. O účelu cesty není zatím nic známo. Kníže získal šternberské panství na konci 17. století (1695, 1700) a chtěl snad později provést různé obnovy (hradu?, srov. Franceschiniho zprávu o projektu „castella“ pro Lichtenštejna). Na hradě upravovaném od 1886 není však stopy po zásahu Martinelliho.²² Nebo se týkal úkol Martinelliho jiného objektu?

Prelatura kláštera Hradiska u Olomouce

Zprávy o projektu prelatury Hradiska od Martinelliho znal již také J. P. Ceroni,²³ neboť byl pilným heuristikem v archívech zrušených klášterů. Příslušný materiál z premonstrátských diářů a odjinud jsem si vyexcerpoval před 1933, ale ve zmíněných Poznámkách²⁴ jsem od něho schválně odvracel pozornost hyperkritičností a teprve po druhé světové válce jsem jej dal zpracovat.²⁵ Je přirozené, že nemohlo jít o jiného Martinelliho než o Domenica, jelikož prameny jsou v tomto případě zcela jednoznačné.

Původní návrh barokní novostavby kláštera Hradiska od G. P. Tencally²⁶ byl prováděn postupně od 1686.²⁷ V křídle prelatury projektoval Tencalla mezi nárožními věžemi normální 1¹/₂trakt, tedy do dvora chodbu a navenek trakt místností, který byl v přízemí ve středu křídla přerušen jednoduchým průjezdem, jehož portály (dvorní před chodbou i průčelní) měly mít představeny bal-

kóny. Po pravé straně průjezdu v traktu místností leželo trojramenné schodiště, spojené s průjezdem jen prostými dveřmi.

Provedení kláštera bylo svěřeno od 1686 zednickému mistru Matěji Partschovi z Kroměříže,²⁸ jenž byl prosazen císařským reskriptem přes odpor olomouckého cechu. Byl propuštěn 1694 a místo něho přijat téhož roku olomoucký zednický mistr Adam Glöckel.²⁹ Na podzim 1694 se také dovidáme, že přijel na Hradisko vídeňský zednický mistr Kristián Öttl,³⁰ aby nakreslil zbývající část kláštera a zejména opatství (podle původního projektu²), jelikož „mistr“, který klášter začal, byl zaneprázdněn.³¹ Brzy potom se dostavil i císařský inženýr, jenž s Ötlem vyměřil a vytyčil zbývající staveniště.³² Byl to zřejmě G. P. Tencalla. Avšak v letech 1696/1697 byla dokončována teprve hlavní věž ve středu klášterního souboru,³³ pak se podle diářů tři roky nestavělo. Roku 1699 (18. ledna) uzavřel klášter smlouvu s brněnským zednickým mistrem Janem Matthisem, podle níž měl Matthis provést „ein Stuck, wo sich das neue Gebeu jetzt endet anzufangen bis zu der Stiegen hinter der neuen Bibliothek, so in der Länge nach 25 Klafter, samt der neuen Bibliothek, welche 12 Klafter ertraget, beedes dem von ihm gemachten Abriss gemäss.“³⁴ „Abriss“ zde nepochybně znamená jen rozkreslený stavební plán Tencallova projektu, jelikož na stavbě nejsou patrné slohové změny. Práce pokračovala 1700.³⁵ Poněvadž se blížila chvíle, kdy měla být hotova celá severní (konventní) polovina kláštera, staral se tehdejší opat Norbert Želecký z Počenic o zajištění pokračování. A ačkoli tehdy první autor kláštera, G. P. Tencalla, ještě žil, obrátil se prelát na jiného architekta, Domenica Martinelliho, jenž se 24. dubna 1699 zastavil na Hradisku.³⁶ Martinelli měl dodat návrh části kláštera, jež dosud nebyla vystavěna, tedy prelatury. V červenci příštího roku (1700) byl volán, aby posoudil stavební závalu nad refektoriem (viz pozn. 35) — podobně prý konzultoval i při dokončení hlavní věže (kdy?) — nebyl však ve Vídni.³⁷ K návštěvě Martinelliho došlo teprve v březnu 1701.³⁸ Tehdy patrně dodal opatovi nové plány na prelaturu. I roku 1701 se ještě stavěla konventní strana souboru. Stavební sezóna začala v březnu.³⁹ V zápise ze srpna 1701 se uvádí, jakým způsobem chtěl Martinelli odstranit technické nedostatky u refektoria a proč jeho návrh byl odmítnut.⁴⁰ Roku 1702 byl konvent konečně dobudován.⁴¹

Do roku 1705 se s prelaturou zřejmě nic nedělo, neboť diář by určitě novostavbu nezamlčel. Téhož roku 1705 (31. října) prelatura vyhořela.⁴² Opat se musil nastěhovat nouzově do kanovnické rezidence svého vnuka v městě a později do části konventu. Oheň zachvátil původní staré opatství, které bylo do konce roku znovu zastřešeno.⁴³ Brzy potom Norbert Želecký zemřel (1709) a za jeho nástupce Bernarta Wancka (1709—1714) se nestavělo. I za opata Benedikta Bönische (1714—1721) byla činnost slabá a teprve Robert Sancius (1721—1732) a Norbert Umlauf (1732—1741) klášter Hradisko dobudovali. Začátek této poslední stavební etapy nastal v květnu 1726.⁴⁴ Šlo o novostavbu

prelatury a kostela sv. Štěpána. Prováděl ji zednický mistr Karel Reyna,⁴⁵ jenž zemřel 1730, a po něm stavitel Wolfgang Reich.⁴⁶ Na podnoží jihozápadní věže kláštera je zachován asi letopočet dokončení: „1736.“ Na vnitřní výzdobě se pracovalo ještě 1739.

Z původních plánů pro klášter Hradisko znám pouze dva listy. První⁴⁷ představuje v půdorysu nepochybně původní rozvrh G. P. Tencally, při čemž tento výkres je asi kopií, kterou si Martinelli v klášteře pořídil pro svou potřebu jako podklad k vlastnímu navrhování. Druhý plán,⁴⁸ jenž by mohl podle mé dosa-
vadní zkušenosti pocházet přímo z ruky Martinelliho, navrhuje změny v prelátském křídle. Při zachování oběžné chodby ve dvoře rozšiřuje jednoduchý průjezd v křídle na trojlodní síňový vestibul v přízemí a nad ním v prvním patře projektuje obdélníkový pětiosý sál, slabým risalitem vystupující na hlavním průčelí. Srovnáme-li tento rozvrh s provedeným stavem,⁴⁹ je patrný velký pokrok: risalit se roztáhl ve dvojím odstupnění na jedenáct os (3 : 5 : 3), ústřední pětiosý sál se přeměnil na obdélník s krátkými stranami zaoblenými do půlkruhu (jako ve Slavkově), postranní schodiště zmizelo a místo něho vznikl zvláštní schodišťový risalit na straně nádvoří (jako na Úsově). Opět tedy stojíme před podobnou problematikou jako ve Slavkově: po projektování kolem 1701 se začalo se stavbou až za čtvrt století, která se v provedení zdá (pokud jde o rozvrh) „příliš pokročilá“ s ohledem na Martinelliho. Jaký je však detail? Je-li martinelliiovský, jak a proč by napodoboval nový projektant osobní sloh Martinelliho starší skoro o jednu generaci?

Vřesovice u Prostějova

Z literatury⁵⁰ je již známo, že hradištský opat Norbert Zelecký z Počenic vystavěl si ve Vřesovicích u Prostějova sídlo, v klášterní vesnici, aby měl kde přenocovat při jízdách z Olomouce do Brna. Při návštěvě Martinelliho na Hradisku 1701 byl architekt vyzván, aby navrhl ve Vřesovicích nový dvůr.⁵¹ Rezidence byla dokončena 1705 a hned bylo počato se stavbou vedlejšího dvora. Zámeček vyhořel 1885 a od té doby propadá pomalu zkáze.

Podle uvedených zpráv přírkl místní historik J. Opletal vřesovickou rezidenci Martinellimu. Avšak ze slohových důvodů je nutno považovat rezidenci za dílo architekta Giovanna Pietra Tencally, tedy původního projektanta kláštera Hradiska. Byl-li proveden podle návrhů Martinelliho vřesovický hospodářský dvůr, nevím. Rovněž nemohu kontrolovat Opletalovu atribuci farní budovy ve Vřesovicích Martinellimu, jelikož ji neznám z autopsie. Vznikla 1689 a 1704 prý byla rozšířena.

Zámek v Buchlovicích

Ačkoli jsem již ve svých Poznámkách naznačil, pokud jsem mohl, úzkou souvislost buchlovického zámku s lichtenštejnským zahradním palácem v Rossau

u Vídně, zůstal tento do očí bijící fakt nevyužit. K. Svoboda⁵² pokládal za autora hlavní obytné budovy dále podle Aug. Prokopa Carla Fontanu a za architekta horní budovy stáji nějakého domácího umělce, jenž navrhl i části dominikánského kláštera v Brně. I když mne neuvádí, převzal tuto souvislost Buchlovic a brněnských dominikánů z mých Poznámek,⁵³ ovšem s naprostým neporozuměním. Ant. Bartušek⁵⁴ Svobodovy názory jen opakuje.

Stavební data Buchlovic jsou značně neúplná. Jan Jetřich z Petřvaldu si přivedl 1692 na hrad Buchlov manželku italského původu Anežku Eleonoru z Colonna-Felsu a především pro ni prý v Buchlovicích vystavěl nový zámek v rozvrhu italské barokní vily. Na klenbě hlavního sálu obytné budovy je letopočet 1701; mimoto je konečně nutno publikovat i nápis nad vchodem dolního zámku:⁵⁵

SIC VOS NON VOBIS

HOS LARES

IOANNES GERARDVS PETERSWAL(D)SKII E PETERSWALD GRATIS IN
SE POSTERIS RELIQVIT = 1738

QVOS

PROPRIO INGENIO CLEMENTIA BENEVOLENTIA FVNDITVS
GRATIOSE EREXIT = 1738

ETSI

NON SVAE AT POSTEREAЕ FELICITATI RELIGIOSVS IN SVOS
ET EXTEROS NON DOMI NVS AT PATER = 1738

QVI

FIDE SPE AMORE ILLVSTRIS OBIIT A. 1734 AETATIS 76 PERPETVE
VICTVRVS = 1738

VT VERO

HIC PIVS GENITOR PIIS GRATISQVE POSTERORVM IN CORDIBVS VIVAT
SCVTVM HOČ REVERENTIAE ERGO DEVOVIT = 2 × 1738

GRATUS IN PATREM FILIUS

SIGISMUNDUS CAROLUS DOMINUS A PETERSWALD HAEREDITARIUS
IN CASTRO BUCHLOW ET ZIERAWITZ

Jak patrně, chronogram opakuje několikrát letopočet 1738.

Zachovaný plánový materiál nemohu zatím v tomto článku publikovat pro nedostatek místa. Uveřejním jej při jiné příležitosti.

Prom. historikové umění Jaroslav Petrů a Vilém Jůza objevili 1958 na hradě Buchlově sádrový model zámku v Buchlovicích, který byl v posledních letech odborně restaurován sochařem Jos. Bártlem v Brně. Model představuje dolní obytnou budovu se sálem a lze jej modifikovat ve varianty sekundárního významu. Pochází asi ze začátku našeho století, z doby obnovy Buchlovic.

Srovnáním architektonického detailu na obou částech buchlovického zámku se slohovými znaky lichtenštejnského paláce v Rossau jednak provedeného, jednak plánovaného,⁵⁶ dále komparací těchto objektů se zámkem ve Slavkově a s křídlem prelatury kláštera Hradiska u Olomouce, vystoupí skupina staveb, jejíž příbuznost dovoluje konstituovat ji jako oeuvre téhož autora. Tento poznatek zpětnými závěry nejen vrhá světlo na problematiku Slavkova a Hradiska, ale vytváří i základnu pro další atribuce.

Dominikánský klášter v Brně

Vztah buchlovického zámku k lichtenštejnskému zahradnímu paláci v Rossau, poměr Domenica Martinelliho k hraběti Kounicovi a Kounice k dominikánům v Brně⁵⁷ a konečně evidentní příbuznost barokních budov brněnských dominikánů s Buchlovicemi dokazuje, že Kounic zřejmě objednal pro klášter plány u Martinelliho. Jde o tři budovy obrácené do Dominikánské ulice: jednak o nízkou stavbu souběžnou s ulicí, jednak o druhou vysokou obracející se rovněž do uvedené komunikace a konečně o konventní budovu v pozadí dvorku se středními chodbami obklopenými po obou stranách celami. Na všech třech objektech se jeví formální znaky známé z architektury Martinelliho. Stavební historie těchto částí kláštera je zatím málo známá, vznikly prý v letech 1707–1711.⁵⁸

Farní kostel v Uherském Brodě

Místní historie města již podotkla, že uherskobrodský farní chrám vznikl podle plánů Domenica Martinelliho.⁵⁹ Hrabě Dominik Ondř. Kounic († 11. ledna 1705), majitel uherskobrodského panství, zavázal se 1704 k stavbě nového kostela po přesunu patronátu z kroměřížské kapituly na vrchnost. Avšak již 1703 měl být na přání hraběte Martinelli upomenut, aby nezapomněl na návrh uherskobrodského kostela. Základní kámen byl položen až 1717 a chrám svěcen 1733.

Slohově kriticky není proti přiřknutí stavby Martinellimu námitek. Je pozoruhodné, že kostel je trojlodní piliřová síň. V interiéru lze považovat za typické kymovité články v hlavicích piliřů, v náběžnicích arkád a v pažení sloupové kruchty, které jsou mimo jiné prvky určujícími. Martinelli se zdržoval v Uherském Brodě 1701⁶⁰ a 1704.⁶¹ Doklady o jeho pobytu nejsou ovšem jistě vyčerpávající.

Tzv. baraník (nyní muzeum) v Uherském Brodě

V místní literatuře vládou různé mylné názory na původní účel této budovy. Byla to nepochybně kdysi panská stáj (Beschälerstall), trojlodní sloupová síň zaklenutá křížovými klenbami. Jejím stavebníkem byl podle nápisu objeveného 1926 nad portálem hrabě Kounic:

DOMINICUS ANDREAS COMES DE KAUNITZ
DE AUSTERLITZ, HUNNOBRODA, KRZIZIANOV, MORAVO
PRUS ET MAGNO ORZECHOV

Sloupy stáje jsou příbuzné sloupům kruchty ve farním kostele (nesou opět úseky kladí), vnějšek je poněkud chudokrevný a přísný. Autorem návrhu byl nepochybně Martinelli. Bližší vrocení je dáno jednak několika zprávami, jednak dosud neznámou smlouvou na hlavice sloupů se štukátorem Fr. Fontanou z roku 1693, z níž se dovídáme, že budovu provádět zednický mistr Ant. Riva.⁶²

Panský dům v Uherském Brodě

Stavební data Panského domu v Uherském Brodě (nedaleko radnice) nejsou z literatury známá. Jednopatrová budova se obrací do ulice šestnáctiosou fasádou se dvěma portály (zabírajícími vždy třetí až čtvrtou osu od nároží). Okenní osy jsou rozčleněny do dvojic vysokými izolovanými pilastry s úseky kladí a energickými vysokými rámy lesén. Hlavice pilastrů jsou shodné s hlavicemi ve Slavkově a v uherskobrodském kostele, portály velmi připomínají např. portály brněnských dominikánů. Projekt Panského domu vyšel nepochybně z ruky Martinelliho. O výstavbě se zachovaly některé zprávy.⁶³

(Další stavby na Uherskobrodsku)

V době, kdy hrabě Kounic zaměstnával Domenica Martinelliho, prováděly se na uherskobrodském kounickém panství různé novostavby nebo přestavby, na něž mohl mít architekt vliv. Připomínám zde aspoň bánovský hrad, bánovský dvůr a dvůr zv. Lindenhof. Tyto objekty dosud neznám, mohu však uvést k jejich historii některá data.⁶⁴

Zámek Raro a Nové Kounice na Slovensku

Existují opisy uměleckohistorického materiálu z kounických fondů, podle nichž Domenico Martinelli projektoval pro Dom. Ondř. Kounice zámek Raro v Uhrách.⁶⁵ Raro jsou dnešní Šurany v okrese Nové Zámky na Slovensku a v tomto okrese leží i původní Nové Kounice, nyní Palarikov, kde se asi na rozhraní 17.—18. století stavěl nebo přestavoval kounický hospodářský dvůr.

Pro nedostatek času nemohl jsem sehnat ani fotografickou dokumentaci objektů. Některé archivní materiále uveřejním při jiné příležitosti.

(Zámek v Lednici)

Pročítáme-li poslední stati o barokním zámku v Lednici, je patrné, že názory na něj nejsou jednotné. Rakouský Dehio⁶⁶ uvádí, že trojkřídlý renesanční zámek byl před novogotickou obnovou (1843—1858) přestavěn 1666, 1731 a 1815. Zd. Wirth⁶⁷ soudí, že zámek vznikl v první polovině 17. století (1632 štukatury, 1643 malby) a při něm zahrada, v níž stavitel Jakub Tencalla prováděl terasy a Ondřej Erna' 1638—1641 „Lusthaus“ (vodní hříčky 1638—1658). Zámek podlehl změnám 1666 a 1731. U zámku projektoval J. B. Fischer jezdecké stáje (1688—1700).⁶⁸ Před 1690 však převzal prý od Fischera přestavbu Lednice Domenico Martinelli. Autoři průvodce po lednickém zámku⁶⁹ se domnívají, že gotická tvrz byla obnovena renesančně již za Hartmana II. z Lichtenštejna (1544—1585). Ovšem lednická tvrz se jmenuje ještě 1582. Zprávy od 1632 vztahují všechny na park (o Ernovi se nezmiňují) a datum přestavby zámku 1666 (po vpádu Kumánů 1663?) vynechávají, přimášejíce zato údaj o založení nového parku 1660. Myšlenku obnovy zámku přičítají sice Karlu Eusebiovi, ale uskutečnil ji až Jan Adam Ondřej podle návrhu Domenica Martinelliho. Roku 1688 byl do Lednice povolán J. B. Fischer. Antonín Florián z Lichtenštejna vystavěl 1717 nový skleník (180 m dlouhý). Další plán přestavby prý rozhodl 1731 Josef Jan, ale uskutečnil teprve František Josef (1766—1772). Tehdy zámek dostal dvě nová křídla na jižní straně (v západním farní kostel) a mimo jiné hlavní budova byla dostavěna na jednopatrovou. Přeměna zámku 1815 odstranila přední křídla na severu a připojila novostavbu společenských místností na východě. Barokní zámek byl jinak nedotčen. Tuto historii Lednice opakoval Bř. Štorm⁷⁰ v stručném shrnutí: 16. století = renesanční zámek, konec 17. století = barokní zámek s jízdárnou a s úpravou zahrady, 1766—1772 = klasicistní obnova (vznik čestného dvora na jižní straně).

Jisté rozpory v literatuře lze vysvětlit tím, že jde o nezachovaný objekt, který je doložen jen písemnými zprávami, někdy nikoli jednoznačnými, a starými pohledy, popř. plány. Z nich je nutno zejména upozornit na vídeňského Praemera,⁷¹ na rytinu J. A. Delsenbacha z doby kolem 1720 a na plánový materiál v lichtenštejnském archívu z Bučovic,⁷² zachycující zámek před novogotickou obnovou (tj. před 1843), z něhož Aug. Prokop⁷³ uveřejnil jen ukázkou.

Některé části zámku na Delsenbachově rytině lze určit, jiné působí obtíže. Autorsky jasné jsou Fischerovy velké stáje, viditelné na pravé straně pohledu. Manýristickou architekturu „Garten-Einfassung“ v popředí prospektu, zachycenou i Praemerem, je možno velmi pravděpodobně považovat za „Lusthaus“ z let 1638—1641 od Ondřeje Erny. Její typický prvek — lisénový rám vy-

plněný nikou bez edikuly — nacházíme také na fasádě kostela sv. Maří Magdalény v Brně. Erna byl brněnským měšťanem od 1630 a zdá se, že byl navrhovatelem obou uvedených objektů. Velká dlouhá budova na Delsenbachově rytině v pozadí vlevo je skleník z r. 1717.

Nesnadná je slohová analýza vlastního zámku. Především je nutno upozornit, že nejde o rozvrh zámku jako např. ve Valticích, nýbrž o osnovu přízemní venkovské vily, jejíž boční křídla — paralelní s hlavní obdélníkovou budovou — byla s ní spojena představenou trojštítovou kulisou. Jelikož zmíněný „Lusthaus“ souvisel kompozičně s vilou, vznikl celý soubor nejpravděpodobněji současně, a to v druhé čtvrtině 17. století. Pro přízemí vily byl příznačný motiv slepé arkády mezi pilastry (viz Delsenbacha i Praemera). Tento vignolovský lektornický a stereotomní prvek dá se doložit u Giovanniho Giacomu Tencally (terasová zeď zahrady ve dvoře Ditrichštejnského paláce — Zemského muzea v Brně), jehož jméno se v Lednici uvádí. Jiná otázka je, zda Delsenbach i Praemer ukazují lednické sídlo po přestavbě na konci 17. století, tedy z které doby např. pocházejí první patra budovy s příznačnými hermami. Patří již k původní stavbě? Došlo-li k přestavbě, bylo by třeba rozhodnout, kdo byl jejím autorem. Projektční činnost Martinelliho zdá se mi zde ze slohových důvodů nepřijatelná. Snad by bylo vhodné prostudovat spíše možnost Fischerovy účasti. Přímý zásah stavebníka teoretika Karla Eusebia se časově asi vylučuje. Zahradní fasáda po zboření křídel a po nadstavbě⁷⁴ se v podstatě přidržovala starého rozvrhu.

Zámek ve Valticích

Dosavadní literatura o valtickém zámku, významném objektu moravské architektury, je nepočtená. Za druhé světové války uveřejnil Gust. Wilhelm⁷⁵ několik zpráv z lichtenštejnského archívu k barokní přestavbě zámeckého souboru s interpretací, jež byla zcela nekritická a mylná. Ačkoli Wilhelm věděl, že Domenico Martinelli vypracoval projekt pro přestavbu zámku ve Valticích již za knížete Jana Adama Lichtenštejna (1684—1712), nic prý se z jeho renovace nezachovalo, jelikož vše zničila obnova stavby za knížete Antonína Floriána (1712—1721) a Josefa Jana Lichtenštejna (1721—1732), jež trvala od 1713 až přes 1729 a kterou navrhl a vedl (do 1716 nebo 1724) vídeňský architekt Ant. Jan Ospel, uváděný v knížecích službách jako inženýr (od 1713). Wilhelm mimoto ve svém článku publikoval důležitý obrazový materiál. Rakouský Dehio⁷⁶ se autorskými otázkami nezabýval podobně jako Zd. Wirth,⁷⁷ jenž kladl barokní přestavbu do 1710—1730 (Wilhelmovu stať asi neznal). Zd. Kudělka⁷⁸ zásadně odmítl účast Martinelliho a poukazoval spíše na J. B. Fischera. Pouze Bř. Štorm uvažoval s výhradou o možnosti autorství Martinelliho.⁷⁹

Pro historii novověkého zámku Valtic je pozoruhodným pramenem pohled na budovu z G. M. Vischera, *Topographie von Niederösterreich*, z doby kolem

1672. Zachycuje především původní hrad s raně gotickým bergfritem a s hracími staveními kolem dvou dvorů, přestavěnými nebo dostavěnými buď již za Karla Lichtenštejna (před 1627), nebo až za knížete Karla Eusebia (1627—1684). Na pohledu lze dále pozorovat před hradem nový manýristický zámek, který vznikl za Karla Eusebia v druhé čtvrtině 17. století současně s novým valtickým farním kostelem. Tato novostavba se skládala z vlastního zámku představujícího trojkřídlo pozdněrenesanční dispozici písmene „U“, otevřenou dozadu proti starému hradu. Na hlavním průčelí měla nárožní věžovitě rizality a nad středem věž. Před průčelím byla oddělena příkopem od hospodářského předzámčí, jež se skládalo ze dvou kolmých paralelních bočních křídel, končících čtyřbokými nízkými věžemi. Toto předzámčí bylo uzavřeno příčným křídlem mezi věžemi prolomeným branou.

Kníže Jan Adam se rozhodl k přestavbě a k rozšíření zámku. Jak uvedeno, je zachována zpráva, že autorem návrhu přestavby byl Martinelli. Obnova zámku se však uskutečnila až za nástupců Jana Adama od 1713. Roku 1714 se stavěla nová jizdárna, 1715 byla přestavěna španělská stáj, 1716 provedena novostavba lisovny, 1719 vznikly dvě remízy pro vozy a 1720 zbořeno uzavírající křídlo předzámčí mezi věžemi. Za knížete Josefa Jana byla vybudována 1721 boční brána na náměstí a přeměněna vlastní zámecká budova. Není ovšem možné, jak mínil G. Wilhelm, že dvůr zámku byl tehdy sloučen s předním dvorem hradu (srov. pohled u G. M. Vischera); zámecký dvůr ve skutečnosti byl uzavřen novým zadním křídlem. Na fasádě zámku (na okně) je letopočet 1729, asi rok ukončení přestavby. Starý hrad za zámekem s oběma dvory a věží byl zbořen.

K přestavbě jsou zachovány některé plány⁸⁰ a kresba J. A. Delsenbacha,⁸¹ jež nepochybně zobrazuje celkový projekt barokní přestavby. Od dnešního stavu se Delsenbachův pohled liší jednak tím, že se ponechává stát starý hrad a příčné křídlo mezi věžemi předzámčí, jednak tím, že plánovaná osnova nebyla celá provedena, a nadto ještě měněna (viz boční bránu z náměstí k zámku).

Autorsky se problematika Valtic rozpadá na dvě otázky: kdo byl původcem původního zámku a kdo projektoval jeho přestavbu. První úloha je řešitelná dnes proto, že přestavba byla provedena zvláštním způsobem. Obnova totiž ponechávala — jak je patrné z plánů i přímo na stavbě — původní architektonický detail nedotčen a kolem něho, např. u oken, pouze nalepovala na starou omítku nový dekor. Je tedy sloh originální budovy dobře zachován. V této studii není možno podrobně dokazovat, že autorem valtického zámku byl dosud velmi málo známý architekt Giovanni Giacomo Tencalla, jenž byl nějak příbuzný s architektem druhé poloviny 17. století, s Giovannim Pietrem Tencallou. Giovanni Giacomo projektoval na Moravě — pokud zatím vím — kostel a zámek ve Valticích, asi vilu v Lednici, Ditrichštejský palác (tj. bývalé Zemské muzeum) v Brně, poutní kostel na Vranově u Brna (Lichtenštejn) a původní mikulovskou Loretu (Ditrichštejn). Snad zasáhl i na sídlech v Ždánicích a ve Střílkách.

Přírknout projekt přestavby Valtic Ospelovi je vyloučeno.⁸² Rovněž nelze pomýšlet na J. B. Fischera. Zato se slohovou kritikou potvrzuje zpráva o projektu Martinelliho. Jeho autorství se projevuje obecně v tom, že architekt Valtic využíval silně stereotomního principu, který ovládal mistrovsky a s neobvyklou fantazií. Osobními znaky jsou mimoto např. opět hlavice pilastrů na novém zadním křídle zánku, simovitý tvar konzol nesoucích frontony a velmi typický prvek klenáku s kapkami v nadpraží oken pod redukcemi frontonů (srovnej např. Nový Zámek u Lanškrouna) atd. Názor, že Martinelli byl přísným akademikem, neshoduje se s historickou skutečností.

Farní kostel v Moravské Třebové

V Moravské Třebové vyhořel 1726 s městem i farní chrám, který brzy po ohni byl přestavěn nákladem Josefa Jana z Lichtenštejna. Před několika roky bylo nadhozeno, že na obnovu kostela asi působil sloh Martinelliho.⁸³ Později objevený plán přestavby⁸⁴ byl přiložen k žádosti třebovského děkana olomoucké konzistoři z r. 1729 a ukazuje její způsob, totiž přeměnu plochostropé lodi v sál s bočními kaplemi a s novou fasádou.

Srovnáme-li Moravskou Třebovou s Valticemi a popř. s Buchlovicemi, je formální afinita nepochybná. Vytváření šambrán pouhým profilem, různé vykrajované útvary pod okny, forma konzol, čtvrtkruhově vyřezávané lisénové rámy, čabrakovité závěsy pod hlavice pilastrů atd. jsou bezpečným vodítkem slohu Martinelliho. Příznačné je i zdvojení lisénových rámu a odsazení lisén od nároží stavby. Jelikož dodatečně provádění návrhů Martinelliho bylo zcela běžným zjevem, můžeme asi i u kostela v Moravské Třebové předpokládat, že projekt přestavby vznikl mnohem dříve, než byla uskutečněna, tj. vynucena požárem.

(Sklepy ve Valticích?)

Rakouský Delio⁸⁵ uvádí, že se zachovaly barokní sklepy zničeného františkánského valtického kláštera z doby kolem 1700. Upozorňuji na toto datum výstavby, spadající do údobí Martinelliho práce pro Lichtenštejna ve Valticích a na možnost zásahu Martinelliho. Podle slohu budovy nebyla by snad tato možnost vyloučena.

Premonstrátská rezidence na Sv. Kopečku

Podle Gr. Wolného,⁸⁶ jenž použil J. P. Cerroniho, již opat Norbert Zelecký z kláštera Hradiska u Olomouce vystavěl 1684 jižně od kostela na Sv. Kopečku (z let 1669—1679, projekt G. P. Tencally) prelátskou rezidenci a 26. dubna 1697 dovolila olomoucká konzistoř založit na Sv. Kopečku pro poutníky hospitale.

Uvedený Želecký vytvořil fond k udržování chrámu, k výživě šestnácti premonstrátských kněží a dvanácti chudých špitálníků tím, že koupil r. 1699 statek Konice a Stražisko. Mimoto Jan Václav Zeller z Rosenthalu přispěl 1705 nadací na výživu kněží u poutní svatyně a osmi hudebníků. Definitivní budovy u kostela však vznikly až za nástupců Želeckého, kaple P. Marie v ambitu 1714—1721, přestavba a značné rozšíření rezidence (na jihu) 1720, tzv. priorát (na severu) 1721, obnova kostelní fasády byla provedena 1731 (stavitel L. S. Kaltner).⁸⁷ Roku 1784 byly instituce na Sv. Kopečku zrušeny, rezidence přeměněna na faru a tzv. priorát 1792 prodán (a prý zbořen). Od 1846 zde Strahov obnovil probošství.

Jak na fasádě poutního kostela, tak na fasádách budov u chrámu lze pozorovat typické znaky martinelliiovských architektur. Při stycích Martinelliho s klášterem Hradiskem je pravděpodobné, že architekt navrhl Zeleckému dostavbu a obnovu Sv. Kopečka. K provedení došlo opět až po uplynutí delší doby.

(Nové Zámky u Litovle?)

Jan Adam Ondřej z Lichtenštejna vybudoval kolem 1700 (1690—1714?) Nové Zámky, kde vídeňský Domenico Mainardi prováděl 1732—1733 malířskou výzdobu.⁸⁸ Zámek však vyhořel 1805 a byl pak klasicisticky obnoven. Bylo by možno předpokládat, že objekt navrhoval Martinelli, ale zatím mi není známo vyobrazení původní stavby před požárem.

(Farní kostel P. Marie v Polné)

Před několika roky⁸⁹ byl přiřknut Martinellimu farní chrám v Polné z let 1699—1707, stavěný s pomocí mikulovského knížete Leopolda z Ditrichštejna na jeho panství. Starší literatura ovšem uvádí, že autorem plánů kostela byl římský mnich Domenico de Angeli, což asi zavinilo novou kombinaci. Jinak byl Domenico d'Angeli přibližně v té době podunajským stavitelem. Konstrukce s Martinellim byla vymyšlena zbytečně, jelikož na stavbě není po slohu Martinelliho ani stopy. Je zajímavé, že v době stavby polenského kostela navrhoval J. B. Fischer pro Leopolda z Ditrichštejna Loretu v Mikulově. Ale ani s Fischerm nemá Polná nic společného.

Vztahy Martinelliho k hraběti Althanovi

Z 5. července 1702 se zachovala zpráva,⁹⁰ že Domenico Martinelli měl tehdy za několik dní odejít ze Slavkova k hraběti Althanovi († 28. prosince 1702) do Jaroslavic. Vzhledem na malý interval mezi Martinelliho návštěvou a Althanovým úmrtím a s ohledem na poměry po Althanově smrti je otázka, má-li

tento údaj vůbec význam. Na druhé straně není jisté, byla-li tato návštěva první. V Jaroslavicích existuje kostel z let 1788—1792 a nepřístupný zámek byl prý přestavěn kolem 1680 a 1730—1736 Josefem Em. Fischerem.⁹¹ O zámku v Jaroslavicích se neodvažuji vyslovit, jelikož mám po ruce jen špatné fotografické snímky, na nichž zřetelně nevidím architektonický detail. Pokud jde o althanský Vranov nad Dyjí a jeho souvislost s J. B. Fischerem,⁹² upozorňuji (za dnešního stavu bez dalekosáhlých závěrů) na typické Martinelliho klenáky s kapkami ve vrcholu záklenků vikýřů u sálu předků a na tentýž architektonický detail v přízemí křídel zámku nad rovnými překlady otvorů, kombinovaný s pásovou rustikou (srov. zadní průčelí Valtic).

Velehradský klášter

Stavební dějiny velehradského kláštera na rozhraní 17.—18. století jsou určovány dvěma požáry: 1681 a 1719.⁹³ Pro nedostatek písemných pramenů není podrobný postup barokizace sledovatelný. Dvě křídla (východní a západní) nového barokního konventu končí proti jihu štíty (popř. průčelím), které lze datovat přibližně do začátku 18. věku a které mají charakteristické slohové prvky Martinelliho. Je možné, že jde pouze o vliv Martinelliho architektury (avšak na kterého stavitele-navrhovatele?), není však snad ani vyloučeno, že Martinelli z nedalekých Buchlovic zasáhl přímo na Velehradě.

•

Na kounických a lichtenštejnských panstvích lze sestavit skupinu slohově velmi příbuzných staveb, u nichž není dosud rozhodnuta ani otázka autora, někdy ani datování. Jsou to tyto objekty: na kounických statcích — kaple sv. Urbana ve Slavkově, farní kostel a kaple sv. Floriána v Rousínově, kostel v Rousínovci (Starém Rousínově), kostel v Letonicích u Bučovic, kostel v Moravských Prusích, kostel v Bánově, kostel ve Velkém Ořechově; na lichtenštejnském zboží — kostel v Pozořicích, předzámčí v Bučovicích, kostel v Tatenici, kostel v Žichlínce, kostel v Horních Heřmanicích a snad kaple sv. Jana Křtitele v Ústí nad Orlicí.

Kaple sv. Urbana u Slavkova

Jak uvedeno, je na prospektu Slavkova od V. Petruzzioho nakreslena na kopci ve vinohradech. Podle nadační listiny byla prý vybudována 1712, 1784 zrušena, 1805 poškozena, 1816 zbořena a 1858 znovu vystavěna.⁹⁴ Jsou-li poslední údaje přesné, je dnešní kaple zřejmě kopií původní svatyně, a to zejména se zřetelem na dispozici řeckého kříže a na typické členění vnějšku (rámuující lisény odsazené od nároží).

Kostel sv. Maří Magdalény v Rousínově

Farní chrám v Rousínově byl nově založen na povolení biskupské konzistoře ze dne 17. března 1699. Obnoven byl 1877, 1883, 1904—1905.⁹⁵ Podle zprávy ze dne 5. července 1702 byl 4. července t. r. Domenico Martinelli v Rousínově, aby rozhodl, kam se má umístit v kostelním interiéru kazatelna.⁹⁶ Ačkoli opravy chrámu asi zasáhly do jeho původního vzhledu, přece je dodnes členěn opět rámuječnými lisénami odsazenými od nároží a lisénami s úzkými vpadlými výplněmi.

Kaple sv. Floriána v Rousínově

Vznikla v letech 1727—1728 na náklad obce.⁹⁷ Je členěna charakteristickými lisénovými rámy jednak odsazenými od nároží, jednak zdvojenými, jednak odlišenými úzkými vpadlými výplněmi.

Kostel sv. Václava v Rousínovci

Podle J. P. Cerroniho a Al. Ličmana⁹⁸ zanikl původní chrám požárem 1715 a místo něho byl vystavěn nový 1718—1722. Stavbu provedl stavitel Petr Giuliotti, slavkovský měšťan. Ze slohových důvodů nemůže být pochybností, že kaple sv. Floriána v Rousínově a kostel v Rousínovci jsou dílem téhož autora. Formální shoda je evidentní.

Kostel sv. Mikuláše v Letonicích

Podle slavkovských archiválií byl tento chrám přestavěn 1703. Půdorysně jednoduchá budova je opět členěna typickými zdvojenými rámuječnými lisénami.

Kostel P. Marie v Moravských Prusích

Farář z Moravských Prus žádal v listopadu 1733 olomouckou konzistoř o povolení přestavby chrámu, jelikož se stará svatyně stářím rozpadala a dlouho stála bez oprav. Publikované plány obnovy⁹⁹ byly přiřčeny kounickému V. A. Petruzzimu proto, že podepsal rozpočet na tyto práce, což k atribuci nestačí. Projekt vykazuje i v tomto případě od nároží odsazené rámuječnými lisénami s úzkými vpadlými výplněmi a snad byl nakreslen touž rukou jako uvedený půdorys pro farní chrám v Moravské Třebové.

Kostel sv. Martina v Bánově

Barokizace farního chrámu v Bánově na Uherskobrodsku je dosud málo prozkoumána.¹⁰⁰ Podle archivních zpráv byl přestavěn koncem 17. století zednic-

kým mistrem Ant. Rivou.¹⁰¹ Kromě známého charakteristického stereotomního členění, stejného jako u předešlých objektů, lze u bánovské stavby upozornit např. i na typický způsob plošného pojednání šambrán kolem otvorů.

Kostel sv. Václava ve Velkém Ořechově

Na Uherskobrodsku je obnově bánovského chrámu zcela příbuzná kostelní novostavba sv. Václava ve Velkém Ořechově, takže totožnost architekta u obou objektů je zjevná již při běžném názoru. I celková osnova u obou svatyní je podobná: zcentralizování podélné dispozice pomocí bočních kaplí u „křížení“ mezi lodí a presbyteriem.

Špitál v Uherském Brodě

Na tomto místě je vhodné upozornit i na odkrytý portál špitálu v Uherském Brodě, jenž je slohově martinelliovský: zdvojené zcela ploché ostění se zvláštním útvarem uch, rozeklaný fronton. Portál je datován letopočtem „1713“ a chronogramem ve vlysu:

S VB PAVLO HAIEK PRIMATE LOCI DEORNATA = 1712

Dvoukřídlá jednopatrová budova špitálu, stojící u kostela sv. Jana Křtitele při městské zdi, je uvnitř klenuta křížově a na fasádě členěna rámuujícími lisénami a hlavní římsou (ploché triglyfy ve vlysu).

Kostel P. Marie v Pozořicích

Na lichtenštejnských statcích lze uvést především velkou budovu farního chrámu v Pozořicích u Brna z let 1704—1724, prováděnou zednickým mistrem Ant. Salou, kterou bychom snad mohli ztotožnit se zprávou Franceschiniho o projektu velkého kostela od Domenica Martinelliho pro Lichtenštejna. Sloh pozoričké stavby úzce souvisí např. se svatyněmi v Bánově a ve Velkém Ořechově, i když se zdá, že při členění vnějšku nebyly zde zcela dodrženy původní plány.

Předzámčí zámku v Bučovicích

Budovy renesančního předzámčí bučovického zámku byly 1703 zvýšeny a nově fasádovány, na začátku 20. století však úpravami porušeny.¹⁰² Podle zbytků lisénového systému na průčelích je nepochybné, že obnovu předzámčí 1703 navrhoval Domenico Martinelli.

Kostel sv. Jana Křtitele v Tatenici

Farní chrám v Tatenici na Zábřezsku byl barokizován 1716—1723,¹⁰³ fara byla zde obnovena již 1707. Formální vztah stavby ke skupině se zdvojenými lisénami je nesporný. Ve vnitřku lze upozornit na zdvojené izolované pilastry nesoucí úseky kladí s kymovitým vlysem.

Kostel sv. Jana Křtitele v Žichlítku

S Tatenicí je slohově totožný farní chrám v Žichlítku na Lanškrounsku z let 1718—1725,¹⁰⁴ charakterizovaný opět zdvojenými lisénami, vpadlými výplněmi atd.

Kostel sv. Jiří v Horních Heřmanicích

Do téže typické slohové třídy náleží i farní chrám v Horních Heřmanicích,¹⁰⁵ který stavěl v letech 1706—1712 zednický mistr Ant. Sala. Kromě obvyklého stereotomního systému je možno poukázat i na hlavní kostelní portál (1712) s příznačným klenákem s kapkami v rovném nadpraží.

(Kaple sv. Jana Křtitele v Lázních u Ústí n. Orlicí?)

Podle J. Cibulky¹⁰⁶ byla tato drobná stavba postavena až 1806—1812, ačkoli nese některé charakteristické znaky martinelliovské skupiny. Bez místního zkoumání nelze nadhozenou otázkou vysvětlit. Na tomto místě je snad záhodno upozornit na souvislost Lanškrounska s Moravou již před Martinellim. Kostel sv. Anny v Lanškrounu,¹⁰⁷ vzniklý 1696—1705, pochází v návrhu velmi pravděpodobně od vídeňského architekta Giovanna Pietra Tencally, působícího silně na Moravě.

Kostel v Jakobovicích

Je nutno také zhodnotit již uvedenou zprávu, že zednický mistr Gabriele de Gabrieli, který vystavěl nový kostel P. Marie v Jakobovicích (bývalém Jokelsdorfu), měl 1698 odjet z Rudy nad Moravou na Lanškrounsko. Ruda je patrně na projekty Martinelliho sterilní, farní kostel je tam pozdní (1784) a zámek je ještě renesanční. Farní kostel v Jakobovicích vznikl asi 1697¹⁰⁸ na náklad Lichtenštejna a je možno připsat jej Martinellimu. Jde opět o křížově zcentralizovanou podélnou (jednodílní) dispozici, známou z předešlých příkladů.

Rozložení předcházející skupiny staveb na kounických a lichtenštejnských panstvích je výmluvné. Martinelli spojoval oba stavebníky, kdežto u pozdějších kounických stavitelů není prokázáno, že by pracovali pro Lichtenštejny a naopak lichtenštejnští pro Kounice. Pozdní provádění staveb (po odchodu a po smrti

Martinelliho) lze vysvětlit nedostatkem prostředků. Tak např. farář v Mor. Prusích žádal o přestavbu až 1733, ačkoli se v žádosti výslovně uvádí, že tamní svatyně byla dlouhou dobu stavebně závadná. Patrně se její obnova dlouho připravovala.

K uvedené skupině objektů se druzí slohově památky, kde vztahy stavebníka k Martinellimu nejsou jasné.

(Kostel v Rájci?)

Farní chrám v Rájci přestavěl 1699 hrabě Kristián z Roggendorfu, jehož manželka byla rozená Kolovratová z Libštejna.¹⁰⁹ Celá stavba je členěna typickými zdvojenými rámujičými lisénami.

(Kostel v Koněšíně?)

Farní chrám v Koněšíně u Náměště n. Osl. vznikl prý 1663—1679.¹¹⁰ Nebyl však přestavěn kolem 1729? Jednoduchá stavba s průčelní věží a s polygonálním kněžištěm, zaklenutá valeně s lunetami, je opět členěna rámujičými lisénami zdvojenými. Obec patřila k náměšťskému panství, jež držel 1682—1733 Jan Filip z Werdenberka.

Dominikánský kostel sv. Michala v Olomouci

Zjištěním, že zdvojené rámujičí lisény jsou charakteristickým prvkem na některých stavbách Martinelliho, komplikuje se autorská otázka barokní obnovy olomouckého dominikánského chrámu. Přestavba středověké budovy vznikla 1676—1686,¹¹¹ a to nepochybně podle projektu císařského architekta Giov. Pietra Tencally.¹¹² Chrám však byl svěcen až 1703 (a dokončen 1707?). Je zaklenut třemi kopulemi za sebou, z nichž dvě vedlejší jsou na vnějšku členěny zdvojenými rámy lisén. Je možné, že Tencalla navrhl původně kostel pouze s jednou střední kopulí a že kolem rozhraní 17.—18. století přivolaný Martinelli doplnil Tencallovu koncepci dvěma menšími kopulemi nad zbývajícími poli.

Zámek v Miloticích

Ant. Bartušek¹¹³ publikoval archívní materiál R. Hurta k přestavbě milotického sídla, z něhož plyne, že zámek byl obnoven asi v letech 1720—1725 za hraběte Karla Ant. Scrényiho, a to prací zednických mistrů Fr. Ben. Kličníka z Brna a Martina Pahnosta z Milotic. Jak obvykle, písemné zprávy zatím o projektantu barokizace mlčí a Ant. Bartušek se domnívá, na základě srovnání Milotic se zámkem Riegersburgem u Retzu v Dolních Rakousích, že by jím mohl být Jos. Em. Fischer. Tato paralela je však nepřesvědčující, jelikož v detailu

není mezi oběma objekty vůbec příbuznosti a slohově se Milotice zdají o generaci starší. Milotice naopak mají řadu martinelliiovských znaků, např. zdvojení rámuječích lisén, úzké vpadlé výplně, způsob tvoření šambrán, svislé řazení čabrakovitých útvarů v omítce (portál), zvláštní kapkovité prvky pod kordonem (srov. podobný detail v přízemí lichtenštejnského paláce ve Vídni pod parapetní římsou oken) atd. Architektonickému vybavení milotického zámku je však dosti blízký:

(Zahradní pavilón u hradu Sádku)

Tuto drobnou přízemní budovu znám jen z fotografie¹⁴⁴ a historie — pokud vím — si jí dosud nevšimla.¹⁴⁵ Sádecké panství patřilo v barokní době od 1678 do 1797 hrabatům z Walldorfu.

Nedostatek místa mi brání, abych při této příležitosti zveřejnil další materiál vztahující se k Martinellimu. Mohu zde však upozornit aspoň na ještě jeden pravděpodobný projekt tohoto architekta, na:

Plány zámku v Bzenci

Jsou označeny takto:¹⁴⁶

No. 121: Ein Endwurf von den Bisenzer Schloss Facitte, so gegen den Zirkelgarten stehet und wie man dieselbe mit Ausputzung der Maure mit der Architectur orniren göntte. Derbei ist auch zu sehen, wie man eine Altane von den Taffel-Stuben orniren gönte. Deli: Petruzi.

No. 122: Geometrischer Aufzug von den Schlos Büsentsz, dessen vodere (!) Theil bey der Einfarth gegen der Sonnen Aufgang, zugeherig Ihre Hoch Reichs gräfliche Excellents Herrn Grafen von Proseckau, Pleno Tittolo. Anno 1736. Deli: Petruzi.

Jak patrně, kounický stavitel V. Petruzzi plány v r. 1736 pouze překreslil. Navrhovaná architektura vykazuje řadu prvků, které bychom mohli sledovat na zaručených stavbách Martinelliho. Některé cizí a slohově mladší detaily lze asi pochopit jako přízpůsobení Petruzziho. Pokud znám moravskou a vídeňskou barokní tvorbu, působila by jinak atribuce jinému autoru značné obtíže.

Historie bzeneckého zámku je dosud nevyjasněná. Patrně Erdmann Kryštof hrabě Pruskovský (od 1701, † 1753) chtěl kolem 1709/1710 (?) obnovit sídlo. Dnešní budova ve slohu pseudogotiky vznikala od roku 1855.¹⁴⁷

P o z n á m k y

¹ Volné Směry XXXVII, 1941—1942, 286—296.

² H. Tietze, Domenico Martinelli und seine Tätigkeit in Osterreich (Kunstgeschichtliche Einzeldarstellungen III, 1922, zvl. otisk z Wiener Jahrbuch für Kunstgeschichte).

- ³ *Thieme—Becker*, Allgem. Lexikon d. bild. Künstler XXIV, 1930, 164. — Srov. i „jih“, Polská studie o G. B. Colombovi a Dom. Martinelli, ZPP IX, 1949, 98.
- ⁴ *G. Dehio*, Handbuch d. deutsch. Kunstdenkmäler in der Ostmark, I. Bd.: *K. Ginhart*, Wien und Niederdonau (2. Aufl. 1941), 61.
- ⁵ *Br. Grimschitz*, Wiener Barockpaläste (1944). — *G. Dehio*, *K. Ginhart*, l. c., 69.
- ⁶ Tamže.
- ⁷ *J. P. Cerroni*, Skizze einer Gesch. d. bild. Künste in Mähren I—III (1807), rkp. SAB, Cerr. I. 32—34.
- ⁸ Slavkov. Státní zámek, město a okolí (1955). — *T. Kubátová*, Architekt D. Martinelli, Umění IV, 1956, 133—144.
- ⁹ Umění VII, 1959, 287.
- ¹⁰ *V. Naiřková*, Česká barokní architektura v zahraniční literatuře, Umění IX, 1961, 508.
- ¹¹ *C. Hálová-Jahodová*, Galerie moravských Kouniců, ČMM LXIII/LXIV, 1940, 106.
- ¹² Umění IX, 1961, 508, 509.
- ¹³ Umění IX, 1961, 508.
- ¹⁴ Všechn slavkovský plánový materiál popisuje *T. Kubátová*, l. c., Umění IV, 1956, 133. — Dnes je uložen v SAB.
- ¹⁵ Srov. *T. Kubátová*, l. c., Umění IV, 1956, 143, pozn. 3.
- ¹⁶ *E. Hainisch*, Der Architekt Johann Ferdinand Hetzendorf von Hohenberg, Wiener Jahrbuch für Kunstgeschichte XII/XIII (XVI/XVII), 1949, 19—90.
- ¹⁷ Vyobrazení např. Slavkov. Státní zámek atd. (1955), 23.
- ¹⁸ *Al. Liěman*, Slavkovský okres (Vlastivěda moravská 1921), 82.
- ¹⁹ *H. Tietze*, l. c., 30—31. — Srov. *Aug. Prokop*, Die Markgrafschaft Mähren in kunstgesch. Beziehung IV, 1904, 1180—1182.
- ²⁰ *J. Cibulka*, *J. Sokol*, Soupis památek historických a uměleckých v okresu lanškrounském (Soupis atd. v republice Československé A. XLVII, 1935), 18, 194—203. — *B. Indra*, Nález plánů a korespondence z let 1698 až 1704 k stavbě Nového zámku u Lanškrouna, ČSPS LXVII, 1959, 39.
- ²¹ Umělecké památky Čech (Umělecké památky republiky Československé I, 1957), 663 tvrdí, že i Ant. Sala projektoval.
- ²² Šternberk na Moravě. Státní hrad, město a okolí (1951).
- ²³ *J. P. Cerroni*, l. c., I (1807), fol. 162.
- ²⁴ Volné Směry XXXVII, 1942, 292.
- ²⁵ *L. Chvostek*, Klášter Hradisko v době barokní, dipl. práce filosofické fakulty PU v Olomouci, 1951.
- ²⁶ *V. Richter*, l. c., Volné Směry XXXVII, 1942, 290.
- ²⁷ Zachovaná pamětní deska uvádí: Anno MDCLXXXVI die 26. Junii lapis fundamentalis pro noviter aedificando monasterio Gradicensi positus est sub regimine reverendissimi, perillustris. et amplissimi domini domini Norberti Zieletzky de Poetzenitz LI abbatis Gradic. Ord. Praem.
- ²⁸ Smlouva z 25. dubna 1686, SAB, Bočkova sbírka 4052.
- ²⁹ Smlouva ze 14. dubna 1694, SAB, Bočkova sbírka 4056.
- ³⁰ *Thieme—Becker*, Allg. Lexikon XXV, 1931, 576: *Christián Alexander Üttl*, zednický mistr, † ve Vídni 1737 ve stáři 76 roků. Od 1684 mistr.
- ³¹ SAB, Premonstráti na Hradisku, rkp. čís. 2 (Diarium): 28. září 1694: Advenit ad monasterium nostrum in posta murarius quidam Viennensis nomine Christianus Uder, quem reverendissimus dominus praelatus vocaverat, ut residuam partem aedificii et maxime abbatiae delinearet, nam magister, qui aedificium inceperat, certis de causis expeditus fuerat.
- ³² Tamže: 5. října 1694: Mane redivi domum Tiesseticio ac in monasterio inveni caesareum

insigneur (!) Brunensem, qui una cum murario Viennensi nuper citato residuam monasterii partem dimensurabat et incussis in terram palis locum aedificii designabat.

³³ L. Chvostek, l. c.

³⁴ SAB, Bočková sbírka 5775.

³⁵ SAB, Premonstráti na Hradisku, rkp. čís. 43 (Diarium), fol. 39: 17. března 1700: Magister murarius (tj. Matthis) advenit Bruna. Resumet forte d. praelatus hoc anno aedificium, a quo iam per aliquot annos cessatum est. Bibliothecae aedificium probabiliter assumetur et sic aedificium conventus concludetur cum infirmaria, quae ad orientem veniet. Duxit d. praelatus murarium per cellas super refectorium structas, quae in muris pendent ferreis ligaturis, ne fornicem gravent et aliquae iam earum rupturas in muro demonstrant. Gravibus verbis d. praelatus murarium (qui tunc per plures annos sub magistro murario Cremsbirsieni primum socium seu palirium agebat) agressus et ad periculum ulterius praecavendum de modo videndo praemonuit. — Tamže, rkp. čís. 3 (Diarium), fol. 85: 29. března 1700: Disponebantur in monasterio et circa illud diversa ad futurum aedificium, quod r. d. praelatus continuare volebat, necessaria, uti fractura lapidum, evectio terrae, ubi fundamenta ponenderant etc. — Tamže, rkp. čís. 43 (Diarium), fol. 66: Appendix k dubnu 1700: Post Pascha incoeperunt laborare murarii in fundamentis aute annum iam inchoatis, sed interrupto labore pro bibliotheca, quae protendentur versus orientem. Tribus iam prope annis ab aedificando cessatum fuerat. Hoc praesenti anno forte rursum fervebit opus. — Tamže, rkp. čís. 3 (Diarium), fol. 92: 7. května 1700: Progrediebamur in aedificio monasterii nostri et diversae habitationes exterorum seu extra claustrum habitantium mutari debebant, eo quod antiquae habitationes diruerentur. — Tamže, rkp. čís. 43 (Diarium), fol. 83: Appendix ke květnu 1700: Aedificium (a quo cessatum fuerat per tres fere annos) rursum fervere incipit. In quo ut procedi possit continuando ubi desierunt a rundella supprioratus (tj. od severovýchodní nárožní věže), dirutum est vetus aedificium, nempe habitatio studiosorum, pistrina et quae ultra erant, usque ad veterem apothecam. Locus interea pistrinae accomodatus est in inferiori contignatione, sub culina conventus et refectorio. Locus pro studiosis alumnis musicis determinatus fuerat in infima contignatione rundellae supprioratus, verum quia et angustus et humidus videbatur, aliqui solum manent inferius, praecipui ex majoribus alumnis et pueri vocalistae manent in cubiculo paenes culinam conventualem et culinae magistrum, quod cubiculum antecedentum erat camera salis. Laboriosum valde erat muros antiquos diruere, in quibus lapides calce velut ferro sibi invicem cohaerebant. Muri varii in ruderibus reperti, ruinas monasterii frequentes innuebant. Repertus etiam est in ruderibus fons et in eius fundo (propter fundamenta enim novi muri principalis, tendentis versus meridiem a rundella supprioratus sive quae est versus orientem, fodiendum erat profundius quam fons erat) reperti sunt folliculi cum aliis pertinentiis ex aere formati pro attrahenda aqua per tubum, vulgo pumpam, ut per barbarismum loquar; quae reperta d. commendans sibi donari petiit. Sperabant aliqui ex nostris inveniendum certum thesaurum in hoc fonte, arguentes (!) morem esse in temporibus periculosis ad fontes injicere et salvare thesauros, sed inventum est grande nihil. Hoc tamen commodi cum hoc fonte obstruso et totaliter terra oppleto repertum est, quod scatungo aquae limpidissimae (quae indubie antecedenter hunc replebat fontem) eruperit tam copiosa, ut plures operarii vix suffecerint ad aquam prorumpentem effundendam, dum murarii in fundamentis ponendis laborabant. Et quia in eodem loco crit nova pistrina, in infima contignatione, hinc fons in eodem loco extrui inceptus est et quidem e lapide quadro, qui tamen extra infimam contignationem non erigetur, sed solum pistori serviet, cum iam sit fons in area hac, ubi est culina conventus. Aedificium hoc anno non erit tam laboriosum in fundamentis, sicut fuit annis praeteritis, maxime in illa parte versus occidentem, ubi pali in fundamentis incuti debebant statque in talibus fundamentis tota illa pars

ab ecclesia una cum rondella prioratus (tj. severozápadní nárožní věž). Hic autem est merum ferme saxum, aut firmum fundamentum. — Tamže, fol. 115: 19. července 1700: Propter cellas super refectorium, quarum muri rupturas notabiles accipiebant, pavimentum in una cella est apertum et lapides, quibus ambitus stratus, aliquot expositi poenes murum ad videndum defectum. Deprehensum est, quod trabs, in qua principalis murus sustentatur, quasi suspensus, ne fornici refectorii incumbat et eum mole sua perfringat, conceperit ex humore murorum caricem. Ipsique ferrei unci et ligaturae, qui murum totum quasi pendentem sustinent, moli tantae cedere videntur, unde periculum esse putatur, ne fornix refectorii deprimant et rumpant. Dominum praelatum hic architectorum defectus multum disputavit. Debebat enim supra refectorium loco cellarum esse bibliotheca juxta primam aedificii delineationem et dispositionem fuissetque bibliotheca elevatior et ad eam per aliquot gradus ex ambitu poenes prioratum ascensus et sic una fuisset refectorium altius. Persvasione autem magistri murarii Cremsiriensis (qui aedificium incepit et continuavit usque ad annum 1694, quo absolutus est propter varias negligentias et defectus in aedificio comissos) et architecti Viennensis (architectus hic erat primarius caesareanus, dictus Tincalla), qui advocatus fuerat, cellae aedificatae sunt, ut dixi supra, quasi in aëre pensiles. Quae nunc intra tam breve tempus, dum ruinas minantur demonstrant non esse in aëre aedificandum. Et conceptus Italicos, non esse Germanicos, id est fortes et stabiles. — Tamže, fol. 118: 26. července 1700: Faber lignarius lustravit trabem, cui murus 4 cellarum super fornix refectorii sitarum incumbit et reperit ex una parte per totum fere ad unum, in aliquibus locis etiam ad plures pollices cariosam. Fuerat hic ipse magister faber lignarius, pro tunc dum hoc aedificium erigebatur, inter socios primarius seu palirius, mirabaturque hunc tam praematurum defectum. Causam dicebat, quod forte non debito tempore sit lignum caesum et quod muri adhuc nimis fuerant recentes et humidi. Unde etiam trabs ex illa parte, quae respicit interne cellas, asseribus solummodo tabulatas, non erat cariosa, sed recens et firma. — Tamže, fol. 199: Appendix k listopadu 1700: Murarii nostri ad initium huius mensis propter potentes pruinas matutinas cessarunt laborare. Licet voluerint adhuc prosequi laborem usque ad festum s. Martini, noluit tamen dominus praelatus id illis admittere.

³⁶ Tamže, rkp. čís. 3 (Diarium), fol. 20: 24. dubna 1699: Finito fere prandio per postam appulit quidam Italus Dominicus Martinelli, insignis architectus, quem nuper rev. dom. praelatus Viennae allocutus (opat byl krátce předtím ve Vídni) fuerat, ut nimirum aliquando Olomucium transiens et aedificium monasterii nostri consideravit. Hunc ego (tj. tehdejší provizor P. Ben. Bönisch) cum P. priore circa monasterium circumduxi ac omnia eidem ostendi, tum quae iam aedificata erant, tum quae adhuc aedificari debebant. Delineationem etiam secum accepit, quia immediate iterum in posta post principem Feldtspergensem de Liechtenstein, cum quo venerat, Sternbergam discessit. Promisi tantem, quod proxime novam delincationem aedificii nostri, quod adhuc restabat erigendum, mittere vellet.

³⁷ Tamže, rkp. čís. 43 (Diarium), fol. 118: 26. července 1700: Scriptum est Viennam architecto praecipuo, dicto Martinelli (qui etiam adhibitus fuit pro consilio in aedificanda turri nostra primaria), ut huc veniret et defectum inspiceret maloque tempestative obveniret. Pro nunc autem hic architectus non reperitur Viennae, dicitur ivisse Romam.

³⁸ Tamže, rkp. čís. 3 (Diarium), fol. 141: 12. března 1701: Circa vesperum advenit quidam Italus architectus cognomine Martinelli, qui propter continuationem aedificii nostri Vienna citatus fuerat. Erat architectus iste multum in diversis provinciis proclamatus et celebris, qui a magnatibus multis ad diversa aedificia adhibebatur. Debui (tj. P. Ben. Bönisch) mox equitem nuntium Konicium ad r. d. praelatum ibidem manentem expedivi illique adventum nuntiare. — Tamže: 13. března 1701: R. d. praelatus accepto nuntio de adventu architecti

Viennensis Konicio ad prandium Tiescheticium, post hoc vero domum venit. — Tamže, fol. 142: 20. března 1701: Advenit murarius Brunensis (tj. Jan Matthis), qui aedificium monasterii nostri conductum habebat. Vocatus autem fuit ideo, ut r. d. praelatus quaedam circa inchoatum aedificium conferri et conceptum, quem architectus quidam Italus cognomine Martinelli ante studium dederet, illi proponere posset eiusque desuper sentimentum experiri. — Tamže, rkp. čís. 44 (Diarium), fol. 47: 12. března 1701: Ad noctem advenit famosus et aestimatus in designandis et delineandis aedificiis architectus cognomine Martinelli, natione Italus, quem dominus praelatus Vienna advocavit, partim propter aedificium abbatae designandum et delineandum, partim propter emendandum defectum in cellis super refectorium, quae ruinam minantur, de quibus iam ante annum consultabatur cum magistro murario, ut in diario anni elapsi 19. Julii annotatum est. Accomodatus est in abbata per r. p. priorem et provisorem. Est status ecclesiastici. — Tamže: 13. března 1701: R. p. prior sumpsit prandium foris in abbata cum domino Martinelli architecto. Nuntius expeditus ad dominum praelatum (qui Tiescheticium ad prandium sperabatur futurus) intimando praesentiam domini architecti, quem dominus praelatus iam pridem desiderabat, aberat vero Vienna et erat in Italia. — Tamže, fol. 48: 13. března 1701: Dominus praelatus advenit circa quartam post meridiem et cum eo P. Gregorius. P. Dionysius (tj. Strauss) autem relictus est Konicii ad delineandum locum illum et situm cum spectantibus pagis ad illum bonum. — Tamže: 14. března 1701: Dominus praelatus comedit in refectorio nobiscum in prandio. Erat hospes... et dominus Martinelli... Post prandium dominus praelatus circuevit aedificium conventus cum architecto.

³⁹ Tamže, rkp. čís. 44 (Diarium), fol. 56: Appendix k březnu 1701: Post festa (velikonoce) incoeperunt murarii disponere se ad prosequendum aedificium et muros per hiemem tectos discooperuerunt. — Slov. též zprávy o svozu materiálu z května 1701, kdy pracovalo 14 zedníků (tamže, rkp. čís. 3, fol. 150, 151, 153). Pracovní doba začínala ve 4 hodiny ráno.

⁴⁰ Tamže, rkp. čís. 44 (Diarium), fol. 145: 17. srpna 1701: Fabri lignarii obstruxerunt ambitum longum versus prioratum et ecclesiam, ne pulveres ad ecclesiam et ambitum prioris ferantur, dum 4 cellae supra refectorium sitae diruerentur, quae ruinam minantur. Non habent enim fundamentum super fornicem refectorii, sed in ligaturis ferreis pendent. Fuerant iam varii artifices circa hoc consulti et proxime Italus quidam Martinelli, inter principes famosus architectus. Suasit hic, ut denique et cellae et refectorium dirueretur, neque enim aliter rei posse mederi, utpote errore in principio: refectorium vero ut extra moderna fundamenta promoveretur ad aliquot orgias et ut haec prominentia ad medium aedificii decore veniret, debuisset refectorium prolongari versus culinam et consequenter culinam aedificari, ubi nunc cubiculum est alumnorum musicorum cum vicino culinae eorum dormitorio. Unde alter murus sic aedificandi refectorii venisset ad medium moderni refectorii, in quo fundari et aedificari potuissent (manente longo praesente ambitu) cellae, imo magna cubacula. Conceptus hic quidem bonus, sed nimis sumptuosus et multorum millium videbatur. Unde alium dominus praelatus adinvenit, ut videlicet ex 4 his cellis fierent duo majora cubacula et parietes (ne rursus sicut antea gravent pondere suo) fient e ligneis ligaturis, quibus immurabuntur lateres non eritque paries medio latere crassior, quod genus aedificii in Silisiae urbibus est communissimum. Fornices vero tam cubiculorum, quam ambitus super refectorii erunt ex asseribus, calce tamen incrustati, uti faciunt stuckatores. Et sic gravado tolletur et aedificium manebit absque tanta dirutione et sumptibus minoribus periculo obviabitur.

⁴¹ Tamže, rkp. čís. 45 (Diarium), fol. 39: Dodatek k roku 1702: Haec aestate debebant novo conceptu et modo aedificari 6 cellae loco earum, quae dirutae sunt, eo quod ruinam cum tempore minarentur (videri potest de hoc Diarium anni 1700, 19. et 26. Julii), novo inquam conceptu, ne gravetur fornix refectorii, videlicet loco muri fuissent ligaturae per cruces

lignae, inter quas lateres venissent. Jamque ligna parata habebat faber lignarius structuramque incipiebat. Sed quia videbatur, etiam ex tali ligneo muro 6 cellas, incumbentes immediate fornicis refectorii, non multum leviores fore et alia varia occurrebant incommoda, resolvit r. d. praelatus, ut 4 cassarentur cellae et fieret loco earum quasi sala. Duae porro cellae sunt exstructae, quarum murus in trabe et uncis ferreis pendet, sine fornicibus. Loco fornicis autem est tabulatura gypso incrustata. Pariter sala fornicis loco habet asseres gypso per stucatores cum decoris figuris incrustatos. Pavimentum vero (ut fornix refectorii ab omni gravedine sit tanto liberior) est ab arculario tabulatura mundiore ex asseribus factum.

Per hanc salam ex necessitate, ut sic dicam, factam magnum accessit aedificio ornamentum. Maxime ubi hoc autumno eam exornavit penicillus elegans, ut vocant, in fresco Itali pictoris, qui cum stucatore Italo Balthasare (tj. Fontana), nobis iam bene noto (ipse enim in refectorio nostro laboravit) et in sua arte bene perito, ex Polonia, ubi pluribus annis varios habuit labores, discessit propter tumultus bellicos inter Suecum et Polonos et ad nos venit laboremque in nova bibliotheca nostra suscepit. Et quia eiam de praestante pictore pro eadem bibliotheca exornanda in variis iam locis fuit inquisitum, hunc secum adductum ex Polonia recommendavit, cui probando sala memorata est data pingenda.

In bibliotheca nova laborarunt stucatores per duos circiter menses, ubi frigora supervenerunt, cessarunt. Et principalis quidem Balthasar ad Italiam ivit ad amicos et simul fratri suo, qui vult fieri clericus, dismissoriales intendit procurare. Reliquis per hiemem datus est labor Konicii in cubiculis.

Pictor sala in ambitu conventus perfecta suscepit laborem in refectorio, quod per tot annos imperfectum manebat et pictorem aliquem praestantem in fresco desiderabat. Sunt autem tria magna spatia in fornice pingenda. Ad haec pingentur tres Virtutes theologicae cum conceptibus ad refectorium spiritualem accommodatis.

Aedificium conventus hoc anno complete absolutum est, bibliotheca, infirmaria (quae adhuc desiderabatur) cum 5 cellis versus orientem perfectis, nondum autem interne incrustatis et politis. Vivat! Vivat r. d. Norbertus (tj. opat Zelecký) vere magnus, qui majora multis suis antecessoribus facit Deo benedicente et Matre gratiarum, his licet difficillimis et turbulentissimis temporibus, animo imperturbatus. Oblivisci nos fecit misera et incommoda veteris habitationis (quam non nisi expertus credere potest) per aedificium a fundamentis novi monasterii modeste decori (nolo dicere magnifici) et ad religiosam commoditatem accommodati. Ex veteri conventu, praeter solam ecclesiam, non remansit lapis super lapidem. Deus det, ut etiam abbatiam aedificare eamque solatiose et quiete post tot pro sacra nostra communitate (ut alios toti provinciae nostrae et sacro ordini communes sileani) exantlato labores plenus dierum inhabitare possit, qui habitare fecit in tanta commoditate in domo Stephanaea, filios Stephano-Norbertinos. — Výzdoba však pokračovala až do 1704. Viz tamže, fol. 59: 11. července 1703 (jmeniny opata Zeleckého, k nimž dostával od venkovských farářů ofěry, určené nyní k výzdobě klášterní knihovny): R. P. Christophorus Petrzik, parochus Brzessowicensis et simul inspector Piwinensis, obtulit se pro uno portali marmoreo ad bibliothecam solvendo. Reliqui parochi contulerunt 1000 florenos pro Italo pictore, qui pictura, ut vocant, in fresco bibliothecae fornicem exornat. R. P. Blasius Pistorius, parochus Cholinensis, obtulit 160 florenos, totidem R. P. Methudius Jurzina, parochus Kinicensis. Reliqui secundum proportionem parochiarum 150, aut minus etc. — Tamže, fol. 64: 4. srpna 1703: Attuli pecuniam a R. P. priori, a R. P. Methudio 160, a R. P. Andrea 100 florenos, quos nuper in festo s. Norberti pro pictore bibliothecae obtulerunt et se primos et promptos ad dandum demonstrarunt. — Tamže, fol. 114: 11. července 1704: Parochi itaque hoc anno nihil contribuerunt pro vinculo, cum anno elapso 1000 florenos pro pictore bibliothecae contulerint. Aliqui nihilominus melius subsistentes

obtulerunt aliquid pro stukatore, qui ad muros fenestrarum figuras aliquas addit et ad portas 4 statuas a statuario e ligno formandas-persolvendas. R. P. Christophorus, parochus Brzezovicensis et simul inspector domini Piwicensis in se susceperit, R. P. Andreas autem 15 fl. et R. P. Methudius 20 fl. contribuerunt. — Tamže, fol. 126: 30. září 1704: Ad finem huius mensis stukator Italus Balthazar Fontana, finito suo labore in bibliotheca (inter fenestras figuras aliquas pro majore decore addidit ex gypso) valedicens discessit, debite persolutus. Pictor vero Innocentius (tj. Monti) Italus adhuc pingebat inter easdem fenestras in spatiis rotundis imagines Prophetarum cum suis symbolis. — Tamže, fol. 148: 6. února 1705 se již ukládaly knihy do nové bibliotéky.

⁴² Tamže, rkp. čís. 45 (Diarium), fol. 200: 31. října 1705: Post decantatas matutinas exortum est hora 9. in praedio, monasterio vicino, incendium horrendum et immane (cuius origo ignoratur), quod quasi in momento totum praedium scandulis tectum, in quo magna erat provisio foeni et straminis, occupavit. Et quia potens erat ventus versus monasterium, abbatiam scandulis pariter tectam ignis corripuit eratque intra breve tempus praedium et abbatia in horrida flamma. Incendium hoc enorme ejusque damnosum nobis effectum fusius describam in fine harum annotationum. — Autor svůj slib nesplnil, ale podrobnou zprávu o požáru má člen konventu Ambrož Malder (SAB, Cerr. II. 238).

⁴³ Tamže, rkp. čís. 45 (Diarium), fol. 203: R. d. praelatus ad superini ponendum aliquod tectum super muros abbatiae, antequam hiems superveniat, cogitationes convertens, ligna per P. provisorem conqueri fecit... Promptissimi inter reliquos fuerunt Jesovitae, qui eo tempore aedificium solenne ante paucos annos inchoatum continuarunt pro scholis academicis, a Nova Turri versus convictum. Do 20. prosince 1705 byla střecha nad prelaturou hotova.

⁴⁴ Tamže, rkp. čís. 3 (Diarium), fol. 159: Anno 1726 die 16. Maii in festo s. Joannis Nepomuceni, postquam aedificium antiquum abbatiae incipiendo a bibliotheca corruisset, incepit magister Carolus Regina, Italus natus, in Boemia autem habitans, hanc partem abbatiae cum sex sociis aedificare. Altera die post horam 8vam exivit r. d. d. praelatus Norbertus Sancius foras ad locum aedificii et positus est per illum lapis fundamentalis pro hac parte abbatiae (následuje seznam přítomných, mezi nimiž je uveden P. Ignác Kayser „aedificii director“).

⁴⁵ SAB, Bočkova sbírka 12.280/3: smlouva ze dne 17. května 1726.

⁴⁶ SAB, Bočkova sbírka 12.280/4: smlouva ze dne 8. února 1730. — Podle *L. Chvostka*, l. c., zemřel však Reich, který měl vdovu po Lukáši Glöckelovi, již 7. května 1730.

⁴⁷ Papír 380 mm × 405 mm, vodová značka 70T. Velmi jemně rýsováno tuší, měřítko bez označení. Nahoře tužkou „No 133“ přepsané inkoustem na „No 134“. Plán byl kdysi přeložen na čtvrtku. Na zadní straně 4 málo čitelné řádky tužkou (asi nějaký výpočet):

78	20 fl
Mauer	94 fl (?)
Zigl	10.000
Kalch Handt	18 fl (?)

⁴⁸ Papír 430 mm × 260 mm, vodová značka kartuš s korunou (v kartuši krácející lev?). Velmi jemně rýsováno tuší, zdívo položeno šedou barvou. Měřítko bez označení. Plán je orámován tenkou a silnou linkou. Nahoře tužkou dodatečně „No 134“ přepsané inkoustem na „No 135“. Zdá se, že půdorys byl proveden touž rukou jako předcházející list.

⁴⁹ *Aug. Prokop*, Die Markgrafschaft Mähren in kunstgesch. Beziehung IV, 1904, 1083–1084, Fig. 1362–1364.

⁵⁰ *J. Opletal*, Paměti Vřesovic (1933), 125 násl. — *O. Kavan*, Historie zámku ve Vřesovicích u Prostějova, VVM VII, 1952, 142–143. — Srov. již *J. P. Cerroni*, Skitze atd., SAB, rkp. Cerr. I. 32, fol. 107.

⁵¹ SAB, Premonstráti na Hradisku, rkp. čís. 44 (Diarium), fol. 48: 14. března 1701: P. Christophorus (tj. farář ve Vřesovicích) mansit hic adhuc ex ordinatione domini praelati, ut secum eras usque Brzessovicium possit devehere dominum Martinelli. — Tamže, fol. 49: 15. března 1701: P. Christophorus cum domino Martinelli sumpto jentaculo tempestive abivit. Brzessovicium inspiciet et delineabit locum pro aedificando novo praedio, quod dominus praelatus ad instar arculae pro sua accommodatione aedificare intendit. — Tamže, fol. 65: 13. dubna 1701: Cum P. Christophoro perrexit P. Dionysius (tj. Strauss) Brzessovicium, ut locum illum cum nostris adjacentibus pagis delinearet ad depingendum. Vult enim dominus praelatus dominia nostra depicta habere ad exornandam arcem Konicensem, quo de facto totus eius fertur affectus. — Tamže, fol. 66: 17. dubna 1701: P. Dionysius redivit Brzessovicio ad prandium. — Tamže, fol. 76: 2. května 1701: R. P. prior a domino praelato missus est Brzessovicium (prelát měl podagru) propter dominum Martinelli, architectum laudatum, qui eo venturus erat ob designationem aedificii, quod ibidem dominus praelatus aedificare intendit, nempe praedium et pro se commodam habitationem. — Tamže, fol. 77: 4. května 1701: R. P. prior Brzessovicio redivit . . . — Tamže, rkp. čís. 45 (Diarium), fol. 16: 23. dubna 1702: (Infulace rajhradského opata) Debebat haec infulatio fieri Brzessovicium, volebat enim infulandus evitare accursum populi. Quia vero praedium iam ex magna parte dirutum erat propter aedificium novae residentiae pro praelato et praedii, defectus accommodationis hospitem fuisset. — Tamže, fol. 40: Dodatek k roku 1702: Brzessovicium hoc vere inchoatum est aedificium pro mansione domini praelati, dum Brunam iter instituit, vel alia occasione Brzessovicium venit. In antiquo enim praedii aedificio exigua fuit accommodatio, maxime si hospitem aliquem accidisset advenire. Erit situs huius aedificii et locus alius. Situs quidem erit in quadro, frontispicium pagum versus. Locus remotior aliquantum ab antiquo, in quo praedium aedificabitur aliud, pro villici habitatione et pro pecore accommodatius. Aedificium pro mansione r. d. praelati erit compendiosum et gratiosum cum duplici contignatione, pluribus etiam accommodandis capax. In eodem ut imposterum maneat inspector, qui hactenus manebat Piwinii, est intentionatus d. praelatus. Propter haec aedificia est anno elapso exstructa duplex fornax, pro calce videlicet et pro lateribus et quidem non procul ab aedificio, ita ut calx et lateres sint ad manum. — Tamže, fol. 110: 16. června 1704: A. r. P. prior post vespertas perrexit Brzessovicium ob dimensionem praedii novi ibidem aedificandi iuxta residentiam pro commoditate r. d. praelati exstructam et iam paratam, nondum tamen ad intra ex integro perfectam. Aedificium hoc est in fine pagi, frontispicium habens versus pagum, in quadro exstructum, accommodandis etiam pluribus hospitem commodum, labore etiam italico ex gypso in cubiculis superioribus exornatum, compendiosum et gratiosum. — Tamže, fol. 152: 1705: Brzessovicium residentia hoc anno integre perfecta est (anno 1702 in vere hoc aedificium est inchoatum) . . . Est hoc aedificium compendiosum et gratiosum, in quadro aedificatum, non magnum, pluribus tamen accommodandis hospitem aptum. Duplicem habet contignationem . . . In superiori contignatione cubacula, caenaculum et sala sunt per Italos exornata variis figuris ex gypso. Aulaea seu peristromata pro decorandis parietibus, tapetes, cortinae, sellae, quae ex hereditate domini Schröfl sunt accepta atque imagines diversae pro hoc aedificio sunt omnia adaptata. Contiguus aedificio ex una parte versus Weischovicium (Výšovice) est hortus spatiosus variis arboribus fructiferis consitus, ex altera parte erit praedium vastum et amplum, quod iam hoc anno dimensionatum (ut supra 16. Junii annotavi) et aedificari caeptum est ex solido muro. In una parte erit mansio villici et familiae atque stabula pro pecoribus, in altera vero parte erunt stabula pro equis, in quibus facile 20 equi poterant stabulari.

⁵² Buchlovice. Státní zámek a okolí (1958).

⁵³ Volné Směry XXXVII, 1942, 292.

- ⁵⁴ *Ant. Bartušek*, Buchlovice, Hrady a zámky (1958), 46.
- ⁵⁵ Za opis děkuji s. řediteli Slovákckého muzea v Uh. Hradišti, dipl. hist. um. Vil. Jůzovi.
- ⁵⁶ Wiener Bauhütte II, 1864, tab. 84—104. Faksimile projektů zachovaných v majetku arch. Fr. Schulze. Srov. *H. Tietze*, l. c., 16 násl.
- ⁵⁷ *C. Hállová-Jahodová*, Brno. Stavební a umělecký vývoj města (Umělecké památky, řada III, sv. 1, 1947), 127.
- ⁵⁸ *C. Hállová-Jahodová*, l. c., 128.
- ⁵⁹ *J. Beneš*, Památník musea J. A. Komenského v Uher. Brodč, 1948, 102. — Srov. *J. Kučera*, Paměti král. města Uh. Brodu, 1903, 8.
- ⁶⁰ SAB, J. Fr. Juraschek, Rent-amt Rayttung 1701 (Nr. 9), srov. pozn. 62:
Obrigkeitl. Kuchel-Unkosten:
60-5: Den 16. April vor Rind- und Kalbfleisch, auch andere Sachen vor dem
H. Martinelli geben 1 fl. 59 kr.
61: Den 16. dito vor Gewirtz-Sachen auch vor dem H. Martinelli laut Appro-
bation 1 fl. 51 kr.
63-6: Den 8. Juny vor unterschiedliche Kuchel-Sachen vor dem H. Martinelli
erkaufte geben 2 fl. 24 kr.
Různé výdaje:
745-: Den 30. Juny vor 24 Mass siessen Milch vor H. Martinelli zu 2 kr. geben 48 kr.
- ⁶¹ Tamže, J. Fr. Juraschek . . . 1704 (Nr. 12):
Obrigkeitl. Kuchl-Unkosten:
62-: Den 22. Septembris vor Fleisch, Gewirtz und Gartensachen vor dem
H. Martinelli geben 29 kr.
- ⁶² Zprávy o tzv. baraníku a o dalších stavbách na Uherskobrodsku jsou uloženy v účtech důchodního (panství Uherský Brod) v SAB. Prohlédl jsem účty důchodního P. A. Bobala za rok 1690—1692 (Nr. 7—9) a účty důchodního J. Fr. Juráška za rok 1693—1704 (Nr. 1—12). Rok 1703 chybí.
Ant. Riva je doložen (s vlašskými zedníky) již od r. 1690 (první číslo = účet, druhé číslo = měsíc):
1690 (Nr. 7), 109-9: Vor dem Meister Riva von 5. bis 10. Septembris, wie auch vor dem Hofmaler in seiner Krankheit als vor 32½ lb. Fleisch zu 2 kr. 1 fl. 5 kr.
282-: Denen Wallischen Maurern vor zwey Weisswadel zum Waysen geben 30 kr.
328-9: Denen Wallischen Maurern vor 3 St. kleinere Waisswadel zu 21 kr., dan 2 St., jedes per 18 kr., zusammen geben 1 fl. 39 kr.
736-9: Dem Hofmaler 8 kr.
Dem Riva, Mauer 7 kr.
1691 (Nr. 8), 67-6: Denen Welschen Maurern zum ein Trinkgeld . . . 2 fl.
299-9: Vor 150 Clafter lang Messschnur denen Welschen Maurern, den 30. Septembris geben 1 fl. 52 kr.
308-11: Vor 2 Weisswadl denen Welschen Maurern 39 kr.
1692 (nedoplatky): Item dem Riva auf unterschiedl. herrschaftl. Arbeit 2453 fl.
Denen Handlangern, so bey dem Riva arbeiten 729 fl. 16 kr.
Item einem Handlanger 18 fl. 30 kr.
1692 (Nr. 9), 113-3: Vor 2 Weisswadl denen Welschen Maurern geben . 42 kr.
1693 (Nr. 1), 809-1: Dem Andres Dzibon, Wallischen Mauergeselen untern 29. January geben neben ein Emer Bier 3 fl.
809-1: Dem Andreas Dzibon, Wallischen Mawergesellen neben 3 fl. Geld laut Decretation den 20. January ausgefolgt 1 Emer Bier
1696 (Nr. 4), 214-6: Den 4. dito vor 2 Stück drattene Handreüttern denen

Walischen Geselen geben	2 fl. 45 kr.
657-: Den 27. dito (Marty) vor 4 St. Weiswädl denen Wällischen Maurern geben, das Stück 18 kr.	18 fl. 12 kr.
660-: Den 7. dito (Aprilis) von Einrüssen des ganzen Zbors denen Wallischen Maurern	60 fl.
1698 (Nr. 6), 208-2: Den 22. dito (Febr.) vor 4 St. Bemsell denen Wallischen Mawergesellen geben	54 kr.
425-6: Den 28. Juny denen Wälschen Mawergesellen, welche nacher New Kaunitz gangen von Überfuhr geben	1 fl. 30 kr.
747-7: Den 1. July vor 4 St. Pemsell denen Wallischen Mawergesellen geben	1 fl.
1699 (Nr. 7), 254-6: Den 8. May vor 3 St. Sag, vor 1 St. Handhacken, vor 2 St. Feillern und vor 3 Stück Bohrer denen Wallischen Maurern erkauf und bezahlt um	1 fl. 47 kr.
263-9: Den 13. Sept. vor eine Pürsten denen Wallischen Mawergesellen erkauften um	12 kr.
762-: Den 18. January vor 6 grossen und 3 kleinen Piersten denen Wallischen Mawergesellen	2 fl.
1701 (Nr. 9), 272-11: Den 19. Novembris vor 6 St. Bemsel denen wallischen Mawern erkauf um	1 fl. 12 kr.
737-: Den 16. dito (July) vor 4 St. grosse Pemsel denen wallischen Mawergesellen zu 12 kr. geben	48 kr.
1702 (Nr. 10), 322-1: 21. ledna vlašským zedníkům za opravy u panských dvorů	5 fl.
328-8: 6. srpna vlašským zedníkům (opravy za 57 dní)	28 fl. 30 kr.
329-8: Téhož za 10 kusů pemzy vlašským zedníkům	2 fl.
331-: 28. září vlašským zedníkům (opravy za 35 dní)	17 fl. 30 kr.
1704 (Nr. 12), 268-6: Den 16. Juny dem wallischen Pallir von unterschiedliche Flickarbeit vermög Specification geben	7 fl. 42 kr.
269-9: Den letzten Sept. denen wallischen Maurern vor 88 Tagwerk zu 30 kr.	44 fl.
271-10: 4. listopadu týmž za opravy (41 dní po 27 kr.)	18 fl. 27 kr.
Od nastoupení důchodního Juráška jsou udávány výlohy na stavby celkově: 1693 — 8.431 fl. 23 kr., 1694 — 2.380 fl. 20 kr., 1695 — 789 fl. 42 kr., 1696 — 1.031 fl. 22 kr., 1697 — 957 fl. 16 kr., 1698 — 1.338 fl. 43 kr., 1699 — 1.327 fl. 22 kr., 1701 — 3.542 fl. 50 kr., 1702 — 3.364 fl. 3 kr., 1704 — 423 fl. 11 kr.	
Přímo na tzv. baranik se vztahují tyto údaje:	
1692 (Nr. 9), 303-8: Dem Paul Zwohal (Zwahala, Steinmetz) von 16 Seylen in dem Beschellerstall im Schloss, von jeden zu 10 fl., laut Spanzettl geben	160 fl.
304-11: Dem Lubaczowitzer (Steinmetzen) vor 5 Tag, welcher in dem Beschellerstall die Postamenten zugericht, geben	2 fl.
321-11: Dem Matys Fleischaner (Zimmermann) von dem Beschellerstall von 29. Novembris geben	30 fl.
325-12: Dem Zimerman Matys Fleischaner von den Stiegen überhalb Beschellerstall den 23. Decembris	9 fl. 30. kr.
1693 (Nr. 1), 908-11: Den 30. Octobris vor gelbe Farb zu denen Seylen in Beschellerstall, vor 1½ lb. 18 kr., als vor 1 lb. Laim dem Wasserkünstler zu verbrachen 21 kr., zusammen laut Approb.	39 kr.
Dem Stucator:	
305-10: Vermög sein Contract vor verrichter Arbeit bey Beschellerstall zahlt	104 fl. 55 kr.

306-: Item seinen Taglangern, so ihm zugericht von 2. Sept. bis 28. Octobr. laut Approbation bezahlt	6 fl.
899-10: Den 31. dito (Oktober) wegen des Stucators Kost per 6 Wochen, jede Wochen zu 1 fl. 30 kr., zusammen laut Approb. zahlt	9 fl.
1695 (Nr. 3), 767-: 10. dito (July) vor Stucator Nägel, welche schon vor 2 jahn unter des Spitzenbergers Zeit sollen beym Beschellerstall verbraucht worden, geben laut Quittung	35 fl.
1696 (Nr. 4), 663-: Den 16. dito (Aprilis) von 3 $\frac{1}{2}$ Vassel Gibs, welcher zu allhiesige Stucatorarbeit ist verbraucht worden in Anno 1692 geben .	23 fl. 18 kr.

Doklad Nr. 305 (rok 1693):

Heint untengesetzten Dato seind dem Stukator Namens Sign. Francisco Fontana ange-dünget worden alle die Capitel in dem Beschelerstall alhier auf denen stainen Saulen sauber vermög der einen bereits gemachten Prob nach und der ihme gegebenen Sagonen und Abriss, wie es der jonische Orden erfordert, doch ohne die Quadraturen und Gesümsler auser der ersten quadraten Platen oder Abaco, so über denen grossen Schnirkeln oder Volattan, woran die Blumen kommen, sauber zu verfertigen, dan auch die vier Contra-Pilastri-Capitel. Und soll ihme von denen ersten zu drey Gulden rein. 15 kr. und von denen anderen zu ein Gulden rein. 37 kr. 2 d. Von jeder Cartela oder Krakstein . . . hltisch zwischen denen Fenstern gegenüber die Säulen auch mit denen Gesimsen gemacht worden sollen zu ein Fl. Belangent aber die Gesümsler, wollen Ihre Excellenz durch andere und zwar eigene Maurer machen lassen. Neben obbesagten soll ihme Stukatori auch unter wehrenter Zeit besagter Arbeit die Kost oder wochentlich 1 fl. 30 kr. davor gereicht werden. Und vor die erste bereits gemachte Capitel samt Gesüms vier Gulden 30 kr. Zu obbesagter Arbeit werden ihme auch alle notwendigen Materialien, Handlanger und das Holz zum Gerüstmachen beyzuschaffen sein. Auch das Quartier und Bett. Und weylen der Mauermeister Antonius Riva ohne dehme vermög Contracts die Säulen zu verputzen schuldig ist, auch einem und anderen besagter Gesümsler, Capitel und Säulen nebst Ausweisung des Stall ein Teichtls Steinfarb zu geben, solle auch er Stukator insoweit seine Arbeit und besagter Farbung verhüllflich sein, damit es recht gemacht werden. Solten aber Ihre Excellenz nicht mit deglichen Leuten aufkommen, ist er Stucator schuldig solche Leit beyzuschaffen und diese Arbeit ferfertigen und werden ihme die anderen Säulen per 4 fl. 30 kr. bezahlet und die in Eken und anderen Mauern per 3 fl. Was nun H. Fr. Fontana auf diese Arbeit bezahlt, solle ordentlich herein eingeschriben werden. Sig. Ung. Brod, den 7. Juny 1693.

J. G. Maixner

Francisco Fontana

Den 7. Juny folget aus wegen des zu Prob gemachten Capitel	4 fl. 30 kr.
Maixner	
Den 4. Octobris folget aus	20 fl.
Maixner	
Den 18. Octobris folget aus	20 fl.
Maixner	
Den 28. Octobris folget aus schon zu alle laut gemachten Contract ver-richte Arbeit	60 fl. 25 kr.

J. G. Maixner

Darbey seind auch schon die Scülen. Item seind dem Stukator die Seulen den 22. Octobris verdiengt worden, von jeder per 1 fl. 24 kr.

J. G. Maixner

63 Účty důchodních, viz pozn. 62:

1690. (Nr. 7), 362-: Dem Daniel Jasensky (Steinmetz) von 3 wallischen Caminen in Herrschaftl. Haus laut Spanzettl	40 fl.
365-: Dem (Paul) Zwobal (Steinmetz), so er unterschiedl. in dem Herrschaftl. Haus Fenster und Stügen gemacht laut mit ihme gemachter Contract	80 fl. 45 kr.
366-: Item ihme von 2 Fenster laut Approb.	17 fl. 24 kr.
367-: Item ihme von 2 Fenster und Belegung des Gangs im Herrschaftl. Haus geben	11 fl. 6 kr.
370-3: Vor 18 Tagwerk dem Martin Matocha (Maurer), so er bey dem Brunn, alwo das Wasser in Breyhaus geführt wird, wie auch von einem Herd und Bakofen zum Pastetten in dem Gross Herrschaftl. Haus vericht, iewes per 30 kr., zusammen den 24. Marty	9 fl.
381-: Item dem Marlin (Matocha) von Stucator-Arbeit in dem Herrschaftl. Haus samt denen Handlangern	113 fl. 24 kr.
401-: Dem Georg Kročzka (Zimmermann) von zwey neugemachten Fensterladen in das Grosse Herrschaftl. Haus den 21. Aprilis geben	1 fl.
405-: Dem Matys Fleischaner (Zimmermann) von unterschiedl. Arbeit, so er im Herrschaftl. Haus und im Breyhaus vericht geben	2 fl. 41 kr.
406-6: Dem Matys Fleischaner von 17 St. Tierfutter in das Grosse Herrschaftl. Haus, von jeden zu 24 kr., geben	6 fl. 48 kr.
407-: Item ihme von 19 St. Tierfutter in das Kleine Herrschaftl. Haus geben	7 fl. 36 kr.
408-: Item ihme von 20 Tierfutter zu 24 kr., 8 fl. und von Austafeln drayer Böden zur Stucator 9 fl., zusammen	17 fl.
425-12: Dem Adam Uhrfues (Zimmermann) von 2 Tierfutter in das Grosse Herrschaftl. Haus geben	24 kr.
427-: Dem Matys Fleischaner von unterschiedl. Arbeit, so er bey denen Tieschawer Teucht, in dem Klein Herrschaftl. Haus und im Breyhaus vericht, den 9. Decembris geben	2 fl. 42 kr.
431-8: Dem Johan Steffkowitz (Tischler) von Fuesboden und Tieren im Herrschaftl. Haus laut App.	16 fl.
436-: Dem Martin Frantz, Tischler, von neuen Tieren mit Verkleidungen und Fensterramen in dem Herrschaftl. Haus geben	59 fl. 15 kr.
437-: Dem Petr Hasenwein von unterschiedl. Tischlerarbeit in denen Herrschaftl. Heüßern geben	89 fl. 57 kr.
453-7: Dem Johan Raffay (Schlosser) von Beschlagung fünf Tieren in dem Herrschaftl. Haus, den 24. Marty	8 fl. 45 kr.
454-: Dem Hradischer Schlosser Mikolass Dehmel für zwey Tierbeschlag in das Herrschaftl. Haus geben	4 fl.
455-8: Dem Johann Raffay von Beschlagung der Türen im Herrschaftl. Haus laut Specification geben ausser 60 lb. Eisen, so ihme abgeschlagen wird	10 fl. 30 kr.
456-: Dem Simon Hasenwein (Schlosser) von Beschlagung einer Thür in dem Herrschaftl. Haus geben	3 fl. 15 kr.
661-: Vor ein Vassel Kühnross zu Bestreichung der Tieren in Herrschaftl. Haus 19 kr., denen Wallischen Maurern vor ein Handhaken 18 kr., item vor zwey Strohmesser zu 21 kr., zusammen geben	1 fl. 19 kr.
667-: Vor 11 lb. Bleyweiss zum Anstreichung der Tieren im Herrschaftl. Haus geben	3 fl. 18 kr.

693-8: Dem Martin Ohnesorg von Hradisch von Anstreichung der Türen im Herrschaftl. Haus geben	10 fl. 15 kr.
1691 (Nr. 8), 338-8: Dem Martin Matocha von Deckung des Herrschaftl. Haus laut Spanzettl geben	80 fl.
351-9: Dem Matys Fleischaner von 3 Türfutter in die Herrschaftl. Heüser den 1. Septembris geben	1. fl. 12 kr.
353-12: Dem Matys Fleischaner von 4 Stukator-Büden in dem Klein Herrschaftl. Haus und eine doppelte Tür in Lindenhof laut App. den 22. Decembris geben	12 fl.
366-2: Dem Ssimon Hasenwein von Beschlagung 3 Tieren im Herrschaftl. Haus geben	7 fl. 45 kr.
1692 (Rest.): Dem Mathys Fleischaner von Legung der Tramen in Herrschaftl. Haus	45 fl.
1692 (Nr. 9), 314-: Dem Matys Fleischaner von Legung der Tramen in dem Klein Herrschaftl. Haus laut Spanzettl	45 fl.
315-: Item ihne von Aufzihung einer neuen Dachrinnen auf dem Klein Herrschaftl. Haus	3 fl.
1693 (Nr. 1), 295-10: Den 13. Octobris dem Meister Steinmetzen von Torcugeln, Pellerstratten zu dem Kleinhaus laut Quittung	5 fl.
328-10: Vor 4 St. newe überzinte Schlösser zu den Herrsch. Zimmern, von jeden zu 5 fl., laut Approb. zählt	20 fl.
1694 (Nr. 2), 329-5: Den 15. May dem Luhačzowitzer Steinmetzen von Verfertigung einen Brunn in Herrschaftl. Grossen Haus, welche 77 Schuh ertragen hat, von jeden Schuh 12 kr., tut neben einen Emer Bier	15 fl. 24 kr.
329-: Item von Machung de Kitten und Aufstellung des Brunns vor 6 Tag	5 fl.
843-10: Den 8. Octobris dem Brünner Glockengüsser von allerleyen Sachen zu dem Wasserkünste laut Specification	21 fl.
867-12: Den 8. Decembris dem Wasserkünstler von Zurichtung des Bruns in Herrschaftl. Haus und beim Lindenhof geben	90 fl. 24 kr.
1695 (Nr. 3), 340-1: Den 8. January dem Mathias Fleischanderle wegen eine toppelten mit zwey Flügeln gemachten new Tor an dem Herrschaftl. Kleinen Haus geben	1 fl. 30 kr.
1696 (Nr. 4), 273-9: Den 2. Septembris von Machung einer Tür in den Herrschaftl. Klein Haus, so 21 Schuh austragt, von jeden Schuh 12 kr. und Einmachung zwey Stangen von Eysen in die Tor beym Lindenhof per 3 Tag zu 30 kr., taglich jedoch zählt mit	5 fl.
1701 (Nr. 9), 376-3: Den 25. Marty denen wallischen Gesellen vor 19 Tagwerk, welche bey dem Herrschaftl. Haus Frater Adams Zimmer zu gebracht, zu 30 kr. geben	9 fl. 30 kr.
1702 (Nr. 10), 326-: Den 26. Marty 1702 denen wallischen Mawergcsellen von Ausweissung des Herrschaftl. Grossen Haus und anderen Flickarbeit von 13 Tagwerk zu 30 kr. geben	6 fl. 30 kr.
⁶⁴ Ůčty důchodnich, viz pozn. 62: <i>K bānovským stavbām:</i> 1690 (Nr. 7), 368-9: Item ihne (Paul Zwihal, Steinmetz) von Übersetzung und Zurichtung den newen Maltzstok im Breyhaus, von 14 Postamenten zum Banower Gebey und was er tagweis gearbeit laut Spanzettl geben	122 fl. 30 kr.

369-10: Dem Martin Diwoky (Steinmetz) von Luhaczowitz von 2 Tieren im Banower Hof den 25. Octobris	20 fl.
409-: Dem Adam Uhrfues (Zimmermann), welcher zu den Banower Gebey den Maurern 26 St. Geristbrik gemacht, wie auch das andere Holz zu dem Geristen ausgezimet, zusammen geben	4 fl.
461-1: Dem Johan Masdalik von Banow von unterschiedl. Schmidtarbeit, so er denen Welschen bey Abbrechung des aldortigen Schloss zugericht	3 fl. 26 kr.
463-5: Dem Johann Masdalik von Banow, welcher denen Wallischen Maurern ihren Zeug gescharft, den 19. May geben	3 fl. 21 kr.
664-4: Vor 4 St. buchenes Holz zum Banower Gebey den 7. Aprilis geben	2 fl. 24 kr.
673-: Von Ausraubung der Brunn im Banower Schloss, wie auch einen auf dem wusten Ort neben den Herrschaftl. Haus, von beeden den 3. May geben	2 fl. 15 kr.
1691 (Nr. 8), 332-11: Dem Luhučowitzter Steinmetzen von unterschiedl. Arbeit bei dem Banower und Herrschaftl. Haus laut App.	36 fl. 18 kr.
333-: Item ihme von 41½ Schuh verichten Arbeit bei dem Banower Gebey geben	8 fl. 18 kr.
334-: Item ihme vor eine neue Tier in dem Rosstall zu Banow laut App. geben	9 fl.
348-7: Dem Adam Uhrfues von gemachten Gerist bey dem Banower Gebey	
376-2: Dem Jan Masdalik zu Banow, so er denen Welschen Maurern im verwichen 1690ten Jahr unterschiedl. Arbeit verricht	2 fl. 7 kr.
377-6: Item ihme von dergleichen Arbeit geben	4 fl. 13 kr.
378-9: Item ihme	3 fl. 54 kr.
geben	5 fl.
379-12: Item ihme	57 kr.
1692 (Rest.): Adam Uhrfues auf die Banower Arbeit	578 fl.
Auf 2 Quittungen, welche laut. bey dem Banower Schloss und aldortigen Kirchen	12 fl. 9 kr.
1693 (Nr. 1), 271-12: Den 12. Decembris von Malen sechs blinden Fenstern bey Banower Gebey laut Approb.	6 fl.
291-6: Den 7. Juny von Ausarbeitung steinener Tierfutter und Fenstern in Banower Hof, item per 2 St. untern und obern Stein zu einem Torfutter, item in das Herrschaftl. Haus zu Brod 3 St. Fensterfutter, newgemachte so ertraget 17½ Schuh, von einen Schuh zu 12 kr., zusammen bezahlt laut Quittung	12 fl. 18 kr.
1699 (Nr. 7), 313-12: Den 5. Decembris von Banower Mayerhofs gefertigten Arbeit vermög des H. Bitterpfeills Abraitung mit dem Steinmetzen	238 fl. 21 kr.
1700 (Nr. 8), 348-10: Den 30. Octobris von Camin-Türl in Vorhaus zu Banow und von dem Koschuttchen Haus vermög Abreuttung geben (Steinmetz)	154 fl. 13 kr.
352-3: Den 14. Marty denen Walschen Mawergesellen von Einbrechen zu 13 St. Ggatter in dem Banower Hof vor 20 Tag zu 30 kr. tut	10 fl.
353-: Den 21. dito ihnen von Einmawern 11 St. Gatter in dem Banower Hof vor 15½ Tag zu 30 kr. ertraget	7 fl. 45 kr.
1702 (Nr. 10), 321-3: 30. prosince 1701 placeno kameniku za uvedení dům Koschutta	45 fl.
325-3: 13. srpna 1701 dostal zednik Michal Krawana za postavení Koschuttova domu	300 fl.

337-3: 30. prosince 1701 tesář Benjamin dostal za dům Koschutta . . .	55 fl.
351-: 30. září placen truhlář za Koschuttovský dům	48 fl. 45 kr.
<i>K tzv. Lindenhofu:</i>	
1690 (Nr. 7), 359-8: Dem Paul Zwohal (Steinmetz) von Lubaczowitz von 4 Kopf-Fenster, 8 Pilestraden und 4 Koberten bei Lindenhof den 4. Aug. geben	13 fl. 48 kr.
360-: Item ihme von einen grossen Stein zu Ihro hochgräfl. Excell. Wap-pen den 6. July	12 fl.
361-: Item ihme für 2 Paracaten zu dem Thor beim Breyhaus (v Brodě) den 6. Septembris geben	2 fl.
363-: Item ihme (Daniel Jasensky, Steinmetz) von allen Fronte-Spitzen in ober Fenstern bey Lindenhof laut Spanzettl	40 fl.
380-: Dem Martin Matocha (Maurer) von Bewerf- und Ausbutzung des Lindenhofs samt denen Handlangern geben	45 fl. 3 kr.
382-: Item ihme (M. Matocha) von Dekung des Lindenhofs laut Spanzettl geben	200 fl.
383-: Dem Mikulass Rzesstka (Maurer) von Dekung des Lindenhofs. Dar-auf ist er weggelofen	28 fl.
384-: Dem Martin Matocha, welcher diese Arbeit gahr verfertiget, geben	80 fl.
411-8: Dem Wentzl Uhrfues (Zimmermann) von Lindenhof und neuen Maltzhaus laut Spanzettl	750 fl.
413-: Item ihme von Überlattung des Lindenhofs laut App.	24 fl.
1692 (Rest.): Dem Steinmetzen auf die Seylen in Lindenhof	136 fl.
Dem Steinmetzen auf dem Wasserbrunn in Lindenhof	10 fl.
1692 (Nr. 9), 417-8: Dem Maler von 41 Fenster in Lindenhof und zu Czastkow 5, von jeden zu 54 kr., zusammen den 14. Aug. geben	40 fl. 39 kr.
1693 (Nr. 1), 292-: Den 18. dito (Juny) von unterschiedl. verrichteten Steinmetzer-Arbeit bey Lindenhof laut Quittung zahlt	19 fl. 48 kr.
293-7: Den 1. July vor gemachte Czoklen bey Lindenhof, so 571 ¹ / ₂ Schuh ausertragen, jeden Schuh zu 10 kr., item von zweyten Röhrcasten, welche 306 Schuh ertragen, von jeden Schuh zu 12 kr., item vor 2 Rünnstekl zum Abfluss, welche 12 Schuh ertragen zu 12 kr., zahlt 1. Quittung	758 fl. 51 kr.
294-: Den 1. July von Setzung der steinernen Röhrcasten per 39 Tagwerk, jedes Tag zu 30 kr.	19 fl. 30 kr.
296-11: Den 20. Novembris vor Verfertigung steinerner Tier in Lindenhof, so 18 Schuh ausgetragen, von jeden Schuh zu 12 kr., tut 3 fl. 36 kr., item in dem Klein Herrschafft. Haas ein dergleiche, worvon ihm 3 fl. 30 kr., zusammen laut Approb. bezahlt	7 fl. 6 kr.
310-6: Den 13. Juny dem Mathias Fleischauer verrichteten Arbeit bey Lindenhof zahlt laut Approb.	2 fl.
311-9: Den 26. Sept. Mathias Zimmerman wegen verfertigten Arbeit in dem Lindenhof laut Quitt. geben	8 fl. 45 kr.
313-11: Den 28. Novembris dem obbigen Fleischauer von verfertigter Arbeit in dem Lindenhof, welcher new Grundt von neuen Holz gemacht und newe Seylen darzu mit Brettern verschlagen, worvon geben	5 fl.
(Téhož roku provedl kamenik Pavel Zvohala studní v Lindenhofu)	
1695 (Nr. 3), 327-3: Den 30. Marty vor zugerichtetes steinernes Torfutter bey Lindenhof geben laut Approb.	2 fl.
1697 (Nr. 5), 265-6: Den 8. Juny dem Lubaczowitzter Martin Diwoky	

(Steinmetz) von gemachten Czoklen bey Lindenhof, so 3.720 Schuh gefunden und abgemessen, von jeden Schuh zu 15 kr., tut und ausgefolgt . 180 fl.

1701 (Nr. 9), 379-: Vlašským zedníkům za 23 dny v Lindenhofu placeno

23. dubna	11 fl. 30 kr.
383-5: Týmž za 39 dni 4. května	19 fl. 30 kr.
395-11: Týmž za 33 dni 19. listopadu (opravy budov)	16 fl. 30 kr.

⁶⁵ Děkuji srdečně dr. Miloši Stehlikovi z brněnského krajského památkového střediska, že mi tyto zprávy dovolil uveřejnit.

⁶⁶ G. Dehio, K. Ginhart, I. c., 2. Aufl. 1941, 191.

⁶⁷ Zd. Wirth, J. Benda, Státní hrady a zámky, 1955.

⁶⁸ Fr. Wilhelm, Bauherr und Architekt des Reitstallgebäudes zu Eisgrub, Wiener Jahrbuch für Kunstgeschichte VII, 1930, 224-231.

⁶⁹ Em. Charvátová-Sedláčková, Bř. Storm, Lednice. Státní zámek (2. vyd. 1958).

⁷⁰ Hrady a zámky, 1958, 175.

⁷¹ H. Tietze, Wolfgang Praemcrs Architekturwerk und der Wiener Palastbau des XVII. Jahrhunderts, Jahrbuch d. kunsthist. Sammlungen des allerhöchst. Kaiserhauses XXXII, 1915, 360 násl.

⁷² Nyní SAB.

⁷³ Aug. Prokop, I. c., IV, 1904, Fig. 1397-1399.

⁷⁴ Tamže, Fig. 1397.

⁷⁵ Gust. Wilhelm, Der Wiener Baumeister Anton Johann Ospel im Dienste der Fürsten von Liechtenstein, Belvedere XIII, 1938/1943, 141-147. — Srv. i V. Fleischer, Fürst Karl Eusebius von Liechtenstein als Bauherr und Kunstsammler (1611-1684), (Veröffentlichungen der Gesellschaft für neuere Geschichte Oesterreichs, Bd. I, 1910), 27.

⁷⁶ G. Dehio, K. Ginhart, I. c. (2. Aufl. 1941), 199.

⁷⁷ Zd. Wirth, Jan Benda, I. c., B-295.

⁷⁸ Hrady a zámky, 1958, 299-300.

⁷⁹ Em. Charvátová-Sedláčková, Bř. Storm, I. c., 10. — Stavební historie Valtic je ovšem pojata mylně.

⁸⁰ Moravská galerie v Brně:

a) Narys hlavní fasády. Papír 1390 mm×990 mm podlepený plátnem. Velmi jemně rýsován tuší a stínován světle modrou barvou. Měřítko 0-60 Piedi. Orámován silnou a tenkou linkou, označen tužkou „No. 1“ a perem „No. 1“.

b) Narys fasády ve dvoře. Papír 1067 mm×736 mm podlepený plátnem. Proveden stejně jako předešlý, v půdorysech zdivo položeno růžově a slabě žlutě. Měřítko 0-40 Piedi di Vienna. Totéž orámování a stejné označení tužkou a perem „No. 2“.

Nápis nad vchodem:

QUAM CAROLUS EUSEBIUS S. R. J. P. DE ET IN
LIECHTENSTEIN A. MDCXXXIII EQUARIAE
CURANDAE CENTRI MOLEM EXTRUXIT
SERENISSIMUS JOSEPHUS PIE REGNANS
A. MDCCXXXIII NOVA MOLE AMPLIAVIT FRONTE
DECORAVIT AEDE HORTIS AQUIS DITAVIT
REI VENATORIAE LUDIS FESTIS RURALIBUS
FELIX SIBI SUISQUE OTIUM
LAETE LANTE DICAVIT

IIOC OPUS
NOSTRO SAECULO
AMOENUM FUTURO GRATUM IUCUNDUM
SAECULARI SEMPER AUSPICIO
DII FAVENTES
FOVEANT MUNIANT SERVENT

c) Nárys detailu. Papír 983 mm×678 mm podlepený plátnem. Stejně provedení jako u předešlých, se stejným orámováním. Měřítlo 0-20, označení tužkou a perem „No. 3“.

Jsou-li tyto plány vlastnoručními plány Martinelliho, nápis nad portálem u plánu sub b) by byl dodatečně proveden, což je možné. Dozvídáme se z něho, že manýristický zámek byl dokončen 1633 a barokní přestavba 1733.

⁸¹ Belvedere XIII, 1938/1943, Abb. 115.

⁸² J. Schmidt, Der Architekt Anton Ospel, Wiener Jahrbuch für Kunstgeschichte X, 1935, 43.

⁸³ O. Pechová, Moravská Třebová. Městská rezervace Státní památkové správy, 1957, 38, 40.

⁸⁴ V. Jůza, Několik plánů moravských stavebních památek, Sborník prací filosofické fakulty brněnské university X, 1961, F (čís. 5), 380, obr. 70.

⁸⁵ G. Dehio, K. Ginhart, I. c. (2. Aufl. 1941), 199.

⁸⁶ Gr. Wolný, Kirchl. Topographie von Mähren I. Abt. 5. Bd., 1863, 18.

⁸⁷ V. Richter, Neznámý plán židlochovického zámku, Umění IV, 1956, 174, pozn. 14.

⁸⁸ J. P. Cerroni, I. c., II. Bd. (Cerr. I. 33), fol. 11. — P. V. Pinkava, Litovelský okres (Vlastivěda moravská 1903), 243.

⁸⁹ Umělecké památky Čech (Umělecké památky republiky Československé I, 1957), 609.

⁹⁰ Děkuji dr. M. Stehlíkovi za tuto laskavou informaci.

⁹¹ G. Dehio, K. Ginhart, I. c. (2. Aufl. 1941), 268.

⁹² T. Kubátová, Ant. Bartušek, Vranov. Státní zámek, 1957.

⁹³ R. Hurt, Dějiny cisterciáckého kláštera na Velehradě I, 1934, II, 1938. — Viz zejména Raabův pohled na klášter z bývalého refektáře (příloha) ve druhém svazku a půdorys kláštera ve svazku prvním.

⁹⁴ Al. Ličman, I. c., 126.

⁹⁵ Al. Ličman, I. c., 320.

⁹⁶ Děkuji dr. M. Stehlíkovi za předání této zprávy.

⁹⁷ Al. Ličman, I. c., 320.

⁹⁸ J. P. Cerroni, I. c., II. Bd. (Cerr. I. 33), fol. 108. — Al. Ličman, I. c., 400.

⁹⁹ V. Jůza, I. c., 382.

¹⁰⁰ Gr. Wolný, I. c., I. Abt. 3. Bd., 1859, 311.

¹⁰¹ SAB, účty důchodních, viz pozn. 62:

1692 (Rest.): Dem Riva auf die Banower Kirchen nach Abzug 34 fl. 34 kr.	222 fl. 26 kr.
Item Handlangern bey dem Banower Kirchen	64 fl. 52 kr.
Denen Handlangern bey dem Banower Kirchen	18 fl. 5 kr.
Denen Steinbrechern zum Banower Kirchen	16 fl.
Item zu der Kirchen von Steinbrechen	38 fl. 30 kr.
1697 (Nr. 5), 123-10: . . . auch vor 3 Flössholz, so zu Banower Kirchen angewandelt worden, . . .	

266-11: Den 22. Novembris dem Luhaczowitzer Steinmetzen Martin Diwoky von gemachter Arbeit und zwar bey Banower Kürchen 417 Schuh, von jeden zu 30 kr., item bey dem new aufgebauten Brandweinhaus von

252 Schuh auch zu 30 kr., zusammen aber ausgefolgt nebst einen Emer Bier	334 fl. 30 kr.
297-8: Den 15. dito von eysernen Fensternstamen. so 10 Centen 16 lb. gewogen, zu der Banower Kùrchen, von jeden lb. 4 $\frac{1}{2}$ kr., ertraget	76 fl. 12 kr.
331-8: Den 29. Aug. dem Radischer Glaser wegen verfertigten Fenstern in Banower Kùrchen, worinen sich 3.466 St. Scheiben und 1.948 Stùckhoften befunden haben, von jeden Scheiben zu 2 kr. und von 4 Hoften per 1 kr., dann für 150 lb. eysernen Drattgùtter, jedes lb. per 30 kr., zusammen ausgefolgt neben einen Emer Bier	198 fl. 39 kr.
1698 (Nr. 6), 290-12: Den 20. Decembris sowohl bey der Banower Kùrchen, auch in unterschiedl. Orten vermög Specification geben dem Tischler	33 fl. 24 kr.
328-4: Den 4. April von gemachten zugehörigen Sachen bey der Banower Kùrchen geben überhaupt dem Schlosser	210 fl.
1699 (Nr. 7), 262-8: Den 2. Aug. vor 2 Hacken und andere bey der Banower Turn zugerichtete Sachen ausgeben vermög Specification	2 fl.
296-10: Den 25. Octobris dem Maler von Malen bey der Banower Kùrchen der Uhr, dann von der gräfl. Scheiben geben	14 fl.
315-12: Den 31. Decembris dem Schieferdecker von Zudeckung der Banower Kùrchen neben 2 Emer Bier ausgefolgt	72 fl.
327-12: Eodem dito denen Handlangern, welche bey der Banower Kùrchen gearbeitet haben, geben	56 fl. 25 kr.
338-12: Den 25. Octobris dem Adam Uhrfus (Zimmermann) von Banower Kùrchen Arbeit vermög Spanzettl	200 fl.
339-: Den 1. Novembris dem Martin Klein (Zimmermann) von der Banower Turn geben	30 fl.
351-8: Den 31. Aug. vor kupfernen newen Crantz und Knopf, so 50 lb. gewogen und auf die Banower Turn gehört, ausgefolgt	33 fl.
354-9: Den 19. Septembris dem Simon (Hasenwein) Schlosser von newen aufgeflikten Arbeit, sowohl bey der Dominicaner Kùrchen als Banower und bey Quartir des Herrn Oberhauptmans vermög Specification geben	64 fl. 6 kr. 8 d.
¹⁰² D. Menclová, Bučovice. Státní zámek, město a okolí, 1954, 9.	
¹⁰³ A. Czerny, Judas Thaddäus Josephus Supper, MGM 1906, 129 násl.	
¹⁰⁴ J. Cibulka, J. Sokol, I. c., 265.	
¹⁰⁵ J. Cibulka, J. Sokol, I. c., 99.	
¹⁰⁶ J. Cibulka, J. Sokol, I. c., 231.	
¹⁰⁷ J. Cibulka, J. Sokol, I. c., 143.	
¹⁰⁸ Gr. Wolný, I. c. I. Abt. 4 Bd. (1862), 135.	
¹⁰⁹ J. Knies, Blanský okres (Vlastivěda moravská 1902), 162.	
¹¹⁰ Fr. Dvorský, Náměštský okres (Vlastivěda moravská 1908), 185.	
¹¹¹ R. Smetana, Průvodce památkami v Olomouci, 1948, 31.	
¹¹² V. Richter, Raněstředověká Olomouc (Spisy university v Brně, sv. 63, 1959), 145.	
¹¹³ Milotice. Státní zámek a okolí, 1954. — Ant. Bartušek, K otázce umělecké účasti na přestavbě zámku v Miloticích u Kyjova, Umění III, 1955, 251.	
¹¹⁴ Státní ústav památkové péče a ochrany přírody v Praze, oddělení evidence a dokumentace, č. 56,034.	
¹¹⁵ Fr. Dvorský, Třebíčský okres (Vlastivěda moravská 1906), 374.	
¹¹⁶ Moravská galerie v Brně: Plán No. 121. Papír 840 mm×313 mm bez vodové značky. Rýsováno tuší, stínováno	

šedou barvou. Střechy růžové a fialové, dekor žlutý a zelený. — Plán No. 122. Papír 910 mm×308 mm bez vodové značky. Rýsováno tuší, stínováno šedou barvou. Střechy růžové a modré, dekor okrový a zelený, schody okrové.

¹¹⁷ J. Hanák, Paměti města Bzence, 1919.

EINE SKIZZE ÜBER DIE TÄTIGKEIT DES DOMENICO MARTINELLI IN MÄHREN

Seit der Zeit, da sich H. Tietze mit der Tätigkeit D. Martinellis in Mitteleuropa befasste (1922), hat sich in der Literatur die Erkenntnis über diesen barocken Architekten nicht sehr geändert. Es ist bekannt, dass D. Martinelli hauptsächlich zu F. B. Harrach, D. O. Kaunitz und J. A. O. Liechtenstein Beziehungen hatte. Da D. O. Kaunitz und J. A. O. Liechtenstein in Mähren grosse Güter hatten, kann man die Projektionsarbeit D. Martinellis auf diesen Herrschaftsgütern verfolgen. Auch diese ist bisher nur teilweise bekannt. Ausserdem machte Martinelli in Mähren Entwürfe auch für andere Auftraggeber.

Der Autor erwähnt zuerst die Bauten, bei denen die Mitwirkung Martinellis bereits festgestellt wurde. Es handelt sich um das Schloss in Slavkov (Austerlitz), die Pfarrkirche in Slavkov und um das Gesamtprojekt der Stadt Slavkov. Den gegenwärtigen Ansichten über das Schloss in Slavkov gegenüber verhält sich V. R. skeptisch. Weiter wurden D. Martinelli bereits zugeschrieben: das Hauptstiegenhaus in der Burg Úsov (Aussec), das Neue Schloss (Nový Zámek) bei Lanškroun, die Prälatur des Klosters Hradisko bei Olmütz und der Sitz des Abtes desselben Klosters in Vřesovice bei Prostějov. V. R. veröffentlicht die Originalprojekte für die Prälatur des Klosters Hradisko. Aus den Quellen geht hervor, dass Liechtenstein Martinelli auch nach Sternberg geschickt hat, es ist jedoch bisher nicht klar, aus welchem Grund.

Von den übrigen barocken Bauten in Mähren kann man D. Martinelli das beachtenswerte Schloss in Buchovice zuschreiben, das stilverwandt ist mit den Projekten für den Liechtensteinschen Sommersitz in Rossau bei Wien. Der Autor des Schlosses von Buchovice muss aus formalen Gründen auch der Projektant der barocken Bauten des Dominikanerklosters in Brünn gewesen sein, dessen Gönner Graf Kaunitz war. Für Kaunitz entwarf D. Martinelli gleichfalls die Pfarrkirche, das sog. Herrenhaus (Panský dům), den sog. „Baraník“ (ursprünglich Pferdeställe) und weitere Objekte in Uherský Brod und in dessen Umgebung. Es existieren Belege, dass D. Martinelli für Kounice auch Entwürfe für das Schloss Raro (jetzt Surany) und wahrscheinlich auch für den Hof Nové Kounice (jetzt Palarikov) in der Slowakei geliefert hat.

Die Frage der Beziehungen D. Martinellis zum Liechtensteinischen Schloss Lednice (Fisgrub) ist wegen Mangel an Dokumenten sehr unklar; man kann hier eher an einem Eingriff Martinellis zweifeln. Das ursprüngliche Schloss aus der ersten Hälfte des 17. Jahrhunderts ist vielleicht ein Werk des Architekten Giovanni Giacomo Tencalla, der bestännt das Schloss und die Pfarrkirche in Valtice (Feldsberg) entworfen hat. Tencallas Schloss in Valtice wurde von D. Martinelli umgebaut; die ursprünglichen Projekte von Valtice werden von V. R. veröffentlicht. Der Autor des Umbaues in Valtice muss dem Stil nach auch der Autor des Umbaues der Pfarrkirche in Moravská Třebová (Mährisch Trübau) sein. Die Frage wird aufgeworfen, ob D. Martinelli nicht auch der Urheber des Liechtensteinischen Sitzes Nové Zámky bei Litovel war, wo der Wiener Domenico Mainardi in den Jahren 1732/33 die Innenräume ausmalte. Das Schloss brannte im Jahr 1805 aus und wurde im klassizistischen Stil ganz neu errichtet. Die Mitarbeit D. Martinellis bei der Pfarrkirche in Polná (1699–1707), auf die jüngst Anspielungen gemacht wurden, weist V. R. zurück.

Die Prämonstratenser Residenz auf dem Sv. Kopeček bei Olmütz (die zum Kloster Hradisko gehörte) muss man jedoch bestimmt D. Martinelli zuschreiben. Einige echt Martinellische Stilelemente finden wir auch im Kloster Velhrad. Bemerkenswert ist, dass uns schriftliche Quellen die Beziehungen D. Martinellis zu dem Grafen Althan (Jaroslavice, Vranov) belegen. Die Frage Jaroslavice betreffend ist nicht geklärt. Was Vranov n. Dyji anbelangt, ist es sicher, dass sich auf dem Schloss ein Martinellisches Detail befindet.

V. R. macht bei einer Reihe von Bauten auf den Kaunitzer und Liechtensteiner Gütern auf den persönlichen Stil D. Martinellis aufmerksam. Manchmal handelt es sich um Bauten, die erst nach Martinellis Abgang und Tod ausgeführt wurden. Auf den Besitzungen der Grafen Kaunitz sind es folgende Bauten: die Kapelle St. Urbani bei Austerlitz, die Pfarrkirche und die Kapelle des hl. Florians in Rousínov, die Pfarrkirche in Rousínovec, die Kirchen in Letovice, in Moravské Prusy, in Bánov, in Velký Ořechov und das Spital in Uherský Brod. Auf den Liechtensteinischen Gütern sind es die Bauten: die Kirche in Pozořice bei Brünn, der Vorhof in Bučovice, die Kirchen in Tatenice, Žichlínek, Horní Heřmanice, in Jakubovice und die St. Johannis Kapelle in Ústí n. Orlicí. Abgesehen von den Gütern der Grafen von Kaunitz und der Fürsten von Liechtenstein finden wir einige für D. Martinelli bezeichnende Details in der Kirche in Rájec und vielleicht auch in der Kirche in Koněšín.

Dem Stil nach ist anscheinend auch geboten, D. Martinelli zwei Nebenkuppeln bei dem St. Michaeli Dom in Olmütz zuzuschreiben (das erste Projekt mit nur einer Mittelkuppel stammt von Giovanni Pietro Tencalla). Weiter scheint D. Martinelli auch der bisher unbekannte Projektant des barocken Umbaus des Schlosses in Milotice gewesen zu sein (und vielleicht auch des Gartenpavillons auf der Burg Sádek bei Třebíč). Endlich ist da noch die Frage, in welcher Beziehung D. Martinelli zum unausgeführten Projekt des Schlosses in Bzenec stand, das von dem Kaunitzer Baumeister V. Petruzzi umgezeichnet wurde und das von V. R. zum erstenmal veröffentlicht wird.

In den Anmerkungen wird hauptsächlich Material aus dem Archiv des Klosters Hradisko bei Olmütz und aus den Archiven der ehemaligen Güter von Kaunitz veröffentlicht. V. R. kennt noch weitere Pläne und schriftliches Material, das er bei einer anderen Gelegenheit zu veröffentlichen verspricht.

Übersetzt von Eliška Hladká